

KNJIŽNIČNE USLUGE ZA MLADE : MODELI I KONCEPTI
LIBRARY SERVICE FOR YOUNG ADULTS : MODELS AND CONCEPTS

Ivanka Stričević
Odjel za knjižničarstvo
Sveučilište u Zadru
istricev@unizd.hr

Srećko Jelušić
Odjel za knjižničarstvo
Sveučilište u Zadru
sjelusic@unizd.hr

UDK / UDC 027.3:025.5
Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper
Primljeno / Received: 15. 4. 2010.

Sažetak

Od današnjih se mladih očekuju drukčije kompetencije u području informacijske i čitateljske pismenosti nego od prijašnjih naraštaja. To pred narodnu knjižnicu postavlja nove zadaće s obzirom na mlade kao korisničku skupinu. Kao korisnici narodne knjižnice, mladi čine specifičnu skupinu koja ima drukčije i potrebe i interese od djece i odraslih korisnika, a u narodnim knjižnicama često im se ne posvećuje dovoljna pozornost, posebice u Hrvatskoj. Stoga autori istražuju i analiziraju na koji je način u sklopu knjižničnih usluga za mlade moguće odgovoriti na te potrebe i interese i razvijati ih.

Kako je u hrvatskim narodnim knjižnicama pristup mladima kao posebnoj korisničkoj skupini novina, u radu se najprije daje dobno određenje ove populacije i njezine specifičnosti u odnosu na druge korisničke skupine, te ističe važnost koju posebne knjižnične usluge imaju za mlade. Kako bi se istražili mogući koncepti knjižničnih usluga za mlade koji se razvijaju u narodnim knjižnicama u svijetu, te dobila osnova za istraživanje tih koncepata u Hrvatskoj, autori analiziraju pojavu i razvoj knjižničnih usluga za mlade u onim zemljama koje ili imaju najdulju tradiciju ili su posebno obilježile razvoj ove djelatnosti na međunarodnoj razini.

Na kraju se iznose rezultati provedenog istraživanja i zaključuje o mogućim konceptima knjižničnih usluga za mlade u Hrvatskoj, kojima se zadovoljavaju i razvijaju informa-

cijske potrebe i čitateljski interesi. Na temelju dobivenih spoznaja, autori razmatraju modele knjižničnih usluga za mlade koji predstavljaju osnovu za uvođenje tih usluga u onim narodnim knjižnicama koje po tradiciji razvijaju rad samo odjela za djecu i odjela za odrasle. Uvjet za sustavno uvođenje knjižničnih usluga za mlade u hrvatske knjižnice jest uključivanje navedenih modela u standarde za narodne knjižnice.

Cljučne riječi: knjižnične usluge za mlade, knjižnične usluge za tinejdžere, povijest knjižničnih usluga za mlade, narodna knjižnica, knjižnica za mlade, odjel za mlade, program za mlade, korisnici narodnih knjižnica

Summary

Today's young adults are expected to possess different information and reading literacy competencies than their ancestors. This poses new tasks upon public libraries because young adults are a specific user group with needs and interests that differ from those of children and adults. However, oftentimes public libraries do not pay enough attention to them. This is, in particular, the case in Croatia. Therefore, the authors analyse how those needs and interests can be met and developed within the framework of library services for young adults.

Since Croatian public libraries are just starting to recognize young adults as a specific user group, this work in the first place provides age definition of this population and its specific characteristics in relation to other user groups and lays emphasis on the importance of special library services for young adults. In order to investigate possible concepts of library services for young adults developed in public libraries worldwide, and to gain basis for the study of these concepts in Croatia, the authors analyse the emergence and development of library services for young adults in those countries which have either the longest tradition in it or have specially marked development of these activities at international level.

Finally, research results are given and conclusions are made about possible concepts of library services for young adults in Croatia, which would meet and develop information needs and reading interests of this user group. On the basis of gained insights the authors discuss models of library services for young adults which represent the basis for introduction of such services in those public libraries which traditionally develop only activities of children's and adults' departments. The condition for implementation of library services for young adults' in Croatian libraries is inclusion of those models into the public libraries standards.

Keywords: library services for young adults, library services for teenagers, history of library services for young adults, public library, library for young adults, library department for young adults, library program for young adults, public library users

1. Uvod

Mladi kao korisnici narodne knjižnice čine specifičnu skupinu koja ima drukčije potrebe i interese od djece i odraslih korisnika. Uvjet za stvaranje knjižničnih programa i usluga u narodnim knjižnicama za ovu populaciju jest poznavanje i uvažavanje njihovih specifičnosti i različitosti i s tim u vezi različitih informacijskih potreba i čitateljskih interesa, uključujući intenzivan razvoj tehnologije koja se odražava na pristup mladih informacijama i njihov interes za čitanje.

Mladalaštvo je razdoblje intenzivnih promjena u odrastanju pojedinca i prijelazu iz dječje u odraslu dob. Ono pokriva dob koja se prema Piagetu¹ nastavlja na razvojnu fazu tzv. formalnih operacija. Dakle, s početkom te faze u razvoju mišljenja, koja se zbiva između 9. i 12. godine, mlada osoba sposobna je za drukčije i složenije misaone operacije, a time i za složeniji iskaz svoje potrebe, te za preradu informacija koje dobiva. Stoga je poznavanje razvoja mišljenja važno za teoriju učenja, ali i za informacijsku znanost i knjižničarstvo, jer način na koji djeca/mladi/odrasli traže, razumiju i koriste informacije uvelike ovisi o stupnju razvoja mišljenja i razvojnim fazama, te ove specifičnosti valja uvažiti pri oblikovanju usluga za određene dobne skupine korisnika.

Odrastanje i sazrijevanje prati niz promjena koje se odražavaju u svim područjima razvoja i djeluju na društvene kompetencije kao i na očekivanja s kojima se mladi ljudi susreću u društvu. Posebnu pozornost u knjižničarskoj teoriji i praksi ova kategorija korisnika izaziva u posljednje vrijeme stoga što se općenito smatra zanemarenom u narodnim knjižnicama jer se one ne bave dovoljno njihovim specifičnim informacijskim potrebama i čitateljskim interesima, odnosno, mladi još uvijek nisu prepoznati u svim knjižnicama kao posebna skupina za koju treba organizirati posebne službe i usluge. Suočeni s pojavom da novi mediji i tehnologije danas predstavljaju neizostavno pomagalo u prijenosu i posredovanju informacija, te da određuju standarde pismenosti i mijenjaju čitateljske interese i navike, mnogi knjižničari zanemaruju činjenicu da su upravo mladi kategorija korisnika koja te tehnologije i medije intenzivno i s velikim interesom koristi u svakodnevnom životu i ima specifičan odnos prema njima vezano uz potraživanje, pretraživanje i korištenje informacija i da se njihovi interesi za čitanje i čitateljske navike bitno mijenjaju.

Pozornost koju knjižničari u svijetu pridaju ovoj populaciji dugo je vremena ovisila o pojedincima – zanesenjacima i o pojedinačnim poticajima nekih narodnih knjižnica. Moguće je identificirati dva bitna uzroka svojevrstoj zanemarenosti ove posebne korisničke skupine u narodnim knjižnicama. Prvi je dugogodišnja tradicionalna podijeljenost narodnih knjižnica na odjele za djecu i odjele za odrasle, te praksa da se u organizacijskom smislu usluge namijenjene mladima vezuju uz odjele za djecu, odjele za odrasle ili uz oba, ovisno o starosti korisnika. Većinom su se programi i usluge namijenjeni mladima vezivali uz rad dječjih knjižnica, koje prenose metode i oblike rada s djecom u rad s tinejdžerima.² Taj je trend posebice vidljiv u Hrvatskoj krajem devedesetih godina prošlog stoljeća gdje se mlađi tinejdžeri percipiraju kao djeca, a oni stariji kao odrasli korisnici, a podjela slijedi formalne granice vezane uz osnovno i srednje obrazovanje, a ne psihofizčke

¹ McGarry, Kevin. The changing context of information : an introductory analysis. 2nd ed. London : Library Association Publishing, 1993.

² Naziv *tinejdžeri* (engl. teenagers) koristi se u ovom radu kada se misli isključivo na mlade u dobi od navršениh 12 do navršениh 19 godina starosti, dok se nazivom *mladi* (ili *mladež* kada se ovaj oblik javlja u nazivima citiranih dokumenata; engl. young adults) obuhvaćaju i rane dvadesete godine. O određenjima nazivlja vidi u poglavlju 1.

osobine mladih ljudi. U tom smislu i hrvatski Standardi za narodne knjižnice³ ne prepoznaju mlade kao posebnu kategoriju korisnika i ako ih spominju, koristi se sintagma djeca i mladi. Stoga često u hrvatskim narodnim knjižnicama nije jasno o kojoj se dobi radi kad se govori o mladima. Naime, mnoge su knjižnice naziv "dječji odjel" proširile u "odjel za djecu i mlade" iako se iz usluga i programa vidi da se radi o dječjim odjelima koji dob korisnika usklađuju sa završetkom osnovne škole, pa na račun razvojnih etapa prvenstvo daju formalnim granicama koje određuje obrazovni sustav. Njemačka knjižničarka Rita Schmitt, koja je aktivno sudjelovala u stvaranju prvih odjela i knjižnica za mlade u Njemačkoj devedesetih godina prošlog stoljeća, vidi u ovakvim primjerima ne samo pogrešku, nego i zamku.⁴ Naime, pokazalo se da se za mlade u takvim kombiniranim odjelima osigurava samo literatura i to pretežito ona potrebna za školovanje i obrazovanje, dok je uloga knjižnice u slobodnom vremenu mladih zanemarena i za njih nema posebnih usluga i programa. Osim toga, knjižničari koji tako nazivaju odjele koji obuhvaćaju samo najmlađe tinejdžere, zavaravaju se da rade s mladima i teško će razmišljati o tome da za mlade svih dobi – i tinejdžere i mlade odrasle, treba stvoriti posebne knjižnične usluge i programe. Nadalje, praksa u hrvatskim narodnim knjižnicama na kraju prošlog stoljeća bila je intenzivno usmjerena na djecu i razvoj dječjih odjela.⁵ U namjeri da svoj djeci pod jednakim uvjetima osiguraju odgovarajuće medije i programe, dječje su knjižnice ukinule postojeća ograničenja glede dobi korisnika. Krajem osamdesetih godina postupno se uvode usluge i programi za predškolsku djecu stariju od tri godine, a od 1993. godine ukida se i ta dobna granica te članovima knjižnice postaju djeca od najranije dobi.⁶ Istodobno izostaje sustavno razvijanje i ostvarivanje usluga i programa za mlade, posebice one od trinaeste godine do završetka srednjoškolskog obrazovanja, što zadovoljavanje njihovih informacijskih potreba i razvijanje čitateljskih interesa prepušta gotovo samo odabiru i entuzijazmu pojedinih knjižničara. Slično se događalo i u mnogim knjižnicama u svijetu unatoč činjenici da mladi čine gotovo pola od korisnika u dobi do 18 godina starosti⁷ ili gotovo četvrtinu od ukupnog broja kori-

³ Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), 163-180.

⁴ Schmitt, Rita. Novi koncepti za knjižnice za mladež. Goethe Institut : Zagreb, 2001. [citirano: 2010-03-25]. Dostupno na: URL: <http://www.goethe.de/mmo/priv/568480-STANDARD.pdf>

⁵ Devedesetih godina intenzivno se osnivaju ili obnavljaju dječji odjeli u Hrvatskoj (vidi: Stričević i sur., 2006.). Standardi za narodne knjižnice iz 1990. i 1999. detaljno razrađuju uvjete za odgovarajuće knjižnične usluge za djecu predškolske dobi, dok se istodobno mladi i potrebe ove korisničke skupine ne spominju.

⁶ Stričević, Ivanka; Hela Čičko; Đurđica Delač. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama : razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49, 1/2(2006), 22-36.

⁷ Chelton, Mary K. Three in five public library users are youth : implications of survey results from the National Center for Education Statistics. // Public Libraries 36, 2(1997), 104-108.

Komentirajući rezultate istraživanja provedenog u američkim knjižnicama, Chelton navodi da je mnogo knjižničnih programa usmjereno na predškolsku djecu, a mnogo manje na mlade kao korisnike, što pridonosi nesrazmjeru u uslugama i padu članstva na prijelazu iz dječje u odraslu dob.

snika narodne knjižnice.⁸ Podaci ovog tipa posebice se ističu kada se govori o potrebi da se u knjižnične službe i usluge za djecu investira proporcionalno (financijski, veličinom prostora, brojem osoblja i sl.) njihovom korištenju knjižnicom. Spielberger i suradnici ističu da “*iako su četvrtina korisnika narodne knjižnice tinejdžeri, knjižnice tradicionalno namjenjuju manje prostora, osoblja i financijskih sredstava za usluge za mlade, nego za bilo koju drugu dobnu skupinu korisnika*”.⁹ Neki autori uzrok zanemarenosti mladih kao posebne korisničke populacije u knjižnicama vide u nedostatku posebno osposobljenih knjižničara za rad s mladima.

Zasigurno, jedan od uzroka zašto narodne knjižnice tek posljednjih desetljeća uvode posebne knjižnične usluge za mlade leži u problemu nejedinstvenog određenja pojma “mladi” (mladež). Naime, događa se da pojedine knjižnice deklarativno ističu kategoriju “djeca i mladi”, a radi se zapravo o djeci i mlađim tinejdžerima ili se pojmom “mladi” obuhvaća dobno vrlo različita populacija. U rječniku hrvatskog jezika naziv mladež određen je kao “*mladići i djevojke, mladi naraštaj, omladina...*”¹⁰ i ne govori se o dobi koju obuhvaća ovaj pojam, a adolescencija se definira kao “*životna dob između puberteta i ranog zrelog doba kada dolazi do ubrzanog tjelesnog i emocionalnog razvoja što dovodi do spolne zrelosti*”.¹¹ Analizirajući faze adolescencije kao razdoblja prijelaza iz djetinjstva u odraslu dob, Maleš ju dijeli na vrijeme puberteta (od 10. do 13. godine) kao doba rane adolescencije i kasnu adolescenciju “*koja u našim uvjetima traje od približno 16. do 21. godine života*”¹² kada se smatra da je razvoj pojedinca došao do pune zrelosti, te napominje da se trajanje adolescencije razlikuje vezano uz civilizaciju i kulturnu razinu pojedinog društva. Različiti autori u području knjižničarstva različito definiraju dob mladih korisnika i za njih koriste različite nazive. Walter i Meyers ističu da je određivanje ove dobne skupine uvijek bilo neodređeno.¹³ Koriste nazive tinejdžeri i mladi odra-

⁸ Heaviside, Sheila; Elizabeth Farris; Christina Dunn; Ray Fry; Judi Carpenter. Services and resources for Children and Young Adults in Public Libraries : Statistical Analysis Report. Washington DC: National Center for Education Statistics (NCES), U.S. Department of Education, Office of Educational Research and Improvement, 1995 [citirano: 2010-03-30]. Dostupno na: <http://nces.ed.gov/pubs95/95357.pdf>

Istraživanje je provedeno 1993. godine, a dio istraživanja koji se odnosi na knjižnične usluge za mlade proveden je tijekom 1994. godine na stratificiranom uzorku od 800 narodnih knjižnica (stratificiran po regiji, naseljenosti i veličini knjižnice), od ukupno 8.837 centralnih knjižnica i 6.542 ogranka. Prethodno istraživanje istog tipa objavljeno je 1990. godine.

⁹ Spielberger, Julie; Carol Horton; Lisa Michels. New on the shelf : teens in the library : summary of key findings from the evaluation of public libraries as partners in youth development. A Wallace Foundation Initiative : Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago, 2004., 3 [citirano: 2010-03-28]. Dostupno na: <http://www.wallacefoundation.org/SiteCollectionDocuments/WF/Knowledge%20Center/Attachments/PDF/NewontheShelf.pdf>

¹⁰ Anić, Vladimir. Veliki rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb : Novi liber, 2004. Str. 764.

¹¹ Isto. Str. 3.

¹² Maleš, Dubravka. Između djetinjstva i zrelosti. Đakovo : Temposhop, 1995. Str. 1.

¹³ Walter, Virginia A.; Elaine Meyers. Teens and libraries : getting it right. Chicago : American Library Association, 2003.

sli.¹⁴ Navode shvaćanja više autora koji adolescenciju određuju kao doba druge životne dekade, dakle radi se o mladim osobama u dobi od deset do dvadeset godina, te određenje Sekcije Američkoga knjižničarskog društva koja se bavi uslugama za mlade (YALSA – Young Adult Library Services Association), koja ovu dobnu skupinu definira kao korisnike od 12. do 18. godine. No, problem je, navode autorice, što preporuke koje se daju knjižničarima u skladu s ovom podjelom nemaju veze sa stvarnim pojedincima – korisnicima jer su formalne dobne granice često beznačajne u odnosu na interese, sposobnosti i potrebe. Upravo stoga smatraju da te granice treba uzeti orijentaciono i usmjeriti se na drugu životnu dekadu i stvarne potrebe mladih ljudi. Slično navodi i Rapp¹⁵ koja pojam mladih kao korisnika knjižnice određuje u dobi od 12 do 19 godina, ali ističe i da postoje velike razlike među njima pa ih dijeli u kategorije: mlađi adolescenti (12 do 14 godina), srednji (14 do 17 godina) i stariji (17 do 19 godina). Pritom naglašava da svaki pojedinac ima jedinstveno iskustvo mladalaštva, što ove dobne granice čini samo orijentacionima. Za potrebe višegodišnjega akcijskog istraživanja u Velikoj Britaniji, koje je imalo za cilj pomoću razvoja knjižničnih usluga za mlade razvijati upravljačke vještine knjižničara, preuzeto je određenje ove kategorije korisnika koju daju Howland i Bethell.¹⁶ Mladim ljudima smatraju se oni mlađi od 24 godine, ali s posebnim naglaskom na one od 11 do 24 godine starosti. Dakle, posebnom korisničkom skupinom smatraju se djeca u godini prije tinejdžerske dobi, tinejdžeri te mladi odrasli do godine kad većina završava formalno obrazovanje. U Njemačkoj, gdje se devedesetih godina prošlog stoljeća započinje sa sustavnim uvođenjem posebnih usluga za mlade u narodnim knjižnicama, ova kategorija korisnika također nije precizno dobno određena. Stječe se dojam da knjižnice same određuju o kojoj se dobi radi i to u skladu s osnovnom zamisli, a ta je da se ponude posebne usluge za korisnike koji više nisu djeca, a nisu ni odrasle osobe. Donja granica je uglavnom definirana kao *“dobna skupina od 12/13 godina pa nadalje”*,¹⁷ dok je gornja ponekad 17 do 18 godina, a nekad 25, kao primjerice u podružnici Gradske knjižnice u Dresdenu, posebnoj knjižnici za mlade. U statističkom izvještaju o uslugama i izvorima za djecu i mlade u narodnoj knjižnici, koji je 1995. godine objavio američki Nacionalni centar za statistiku obrazovanja,¹⁸ navodi se da se nazivi “djeca” i “mladi” u svom dobnom određenju u knjižnicama primjenjuju nejednoliko. Upitani da definiraju ove pojmove, knjižničari su navodili različite dobi. Čak se događalo da se u nekim knjižnicama smatra da je 15 godina najniža dobna granica mladih, a u drugim knjižnicama 15 godina je bila gornja granica za definiranje mladih. No, najčešće su knjižničari pojam mladi (*young*

¹⁴ teenagers; young adults.

¹⁵ Rapp, Melanie. Adolescent development : an emotional roller coaster. // Young adults and public libraries : a handbook of materials and services / ed. by Mary Anne Nichols and C. Allen Nichols. Westport : Connecticut; London : Greenwood Press, 1998. Str. 1-10.

¹⁶ Wald, Patricia. Diversity matters 3 : the quality leaders project – youth programme. // Library Management 24, 6/7(2003), 362-366 [citirano: 2009-08-30]. Dostupno na: <http://www.emeraldinsight.com/0143-5124.htm>

¹⁷ Schmitt, Rita. Nav. dj. Str. 2.

¹⁸ Heaviside, Sheila et al. Nav. dj.

adults) definirali kao osobe u dobi od 12 do 18 godina. Samo istraživanje nije sadržavalo dobna određenja pa se u izvještaju o dobi korisnika govori samo kroz prikaz kako ih (različito) određuju knjižničari. U kontekstu razvoja politika Europske unije koje se odnose na mlade, govori se o onima između 13 i 30 godina,¹⁹ što uključuje tinejdžere i mlade odrasle osobe do srednje životne dobi. Valja napomenuti da se prema UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta,²⁰ donesenoj 1989. godine i ratificiranoj u Hrvatskoj 1991. godine, u pravnom smislu djecom smatraju sve osobe do 18 godina starosti, no u samom dokumentu iz sadržaja je vidljivo da se radi i o djeci i o mladima, mada se govori o pravima djeteta. To pravno određenje dodatno čini složenim preciznija određenja nazivlja. Problem neujednačenosti u određenju pojma “mladi” i utjecaj koji to ima na knjižnične usluge za mlade u narodnim knjižnicama, dobro je vidljiv na primjeru Slovenije. Istraživanje koje je provedeno 2009. godine²¹ imalo je za cilj istražiti na koje načine i koliko slovenske narodne knjižnice odgovaraju na potrebe mladih kao posebne korisničke skupine u knjižnicama. U tu svrhu proveden je upitnik sastavljen prema Kontrolnoj listi sadržanoj u IFLA-inim Smjernicama za knjižnične usluge za mladež.²² Pokazalo se da knjižničari teško procjenjuju da li i kakve knjižnične usluge osiguravaju za mlade, a dodatno pitanje u upitniku o dobi koju po njihovom mišljenju obuhvaća navedeni pojam, pokazalo je da se percepcija bitno razlikuje. To, naravno, dovodi u pitanje rade li oni knjižničari koji smatraju da nude mladima odgovarajuće usluge uopće s mladima ili s djecom.

U istraživanju predstavljenom u ovom radu pojam mladi obuhvaća tinejdžersku dob (od navršenih 12 do 19 godina starosti), ali kako tinejdžeri ulaskom u dvadesete godine života ne napuštaju automatski odjele/knjižnice za mlade, nego se nastavljaju koristiti njima sve dok tu pronalaze nešto za sebe, gornja granica nije strogo postavljena, nego ovisi o kontekstu pojedine knjižnice.

2. Pojava i razvoj knjižničnih usluga za mlade u svijetu i Hrvatskoj

Zanimanje za mlade kao korisnike narodnih knjižnica javlja se još početkom prošlog stoljeća u Americi,²³ te nakon Drugoga svjetskog rata kada se u svijetu vjerovalo da treba uložiti sve društvene napore kako bi mladi naraštaji odrastali u boljem svijetu od onoga opustošenog ratom. U Münchenu je 1949. godine osno-

---

¹⁹ Hoskins, Bryony. Europska mladeška politika i istraživanja. // Nacionalna konferencija : Mladi i društvo u tranziciji, Bjelolasica, 2. – 4. lipnja 2005. Zagreb : Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2005. Str. 13-15.

²⁰ Konvencija o pravima djeteta. Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 2001.

²¹ Rubelj, Aleksandra. Knjižnične službe i usluge za mladež u slovenskim narodnim knjižnicama : diplomski rad. Zadar : Sveučilište u Zadru, Odjel za knjižničarstvo, 2009.

²² Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009., 29-34.

²³ Walter, Virginia; Elaine Meyers. Nav. dj.

vana Međunarodna knjižnica za mlade (Internationale Jugendbibliothek).²⁴ Cilj je osnivanja knjižnice bio širiti mir, trpeljivost i razumijevanje među djecom i mladima pomoću knjiga iz različitih kultura i na različitim jezicima. Godine 1957. UNESCO objavljuje priručnik za rad s djecom u narodnim knjižnicama, koji se jednim dijelom bavi i mladima kao korisnicima knjižnica i programima koji se za njih preporučuju.²⁵ U priručniku se navodi da je to populacija kojoj pri osmišljavanju i ostvarivanju programa i usluga treba posvetiti posebnu pozornost te upozorava da čak i u tzv. zemljama razvijenog knjižničarstva od ukupnog broja djece korisnika knjižnice samo pola njih prelazi kasnije u knjižnicu za odrasle.²⁶

Intenzivniji rad u ovom području zbiva se u posljednjem desetljeću dvadesetog stoljeća kada mnoge narodne knjižnice, posebice njemačke²⁷ pokreću raznovrsne projekte kako bi osmislile rad s tinejdžerima. Razlozi zašto se baš tada intenzivnije usmjerava pozornost knjižničarske zajednice na potrebe ove korisničke skupine, mogu se pronaći u pojavi novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija koje mladi brže prihvaćaju od svih ostalih dobnih skupina, te u činjenici da IFLA kao krovna međunarodna knjižničarska organizacija objavljuje prvo izdanje Smjernica za knjižnične usluge za mladež.²⁸ Narodne knjižnice koje započinju s raznovrsnim programima za srednjoškolce ili čak studente i vezano uz konkretne korisnike, oblikuju informacijske usluge i programe za poticanje čitanja, koristeći pritom različite medije, bilježe porast interesa mladih za narodnu knjižnicu.²⁹

Koncepti knjižničnih usluga za mlade američkih i njemačkih narodnih knjižnica, zbog najdužih iskustava (SAD) ili najintenzivnije nacionalne kampanje i sustavnog uvođenja usluga za mlade (Njemačka), izvršili su najjači utjecaj na narodne knjižnice u svijetu koje danas uvode različite usluge i programe namijenjene mladima. Njemačka iskustva s prvim odjelima/knjižnicama za mlade bila su ugrađena u navedeno prvo izdanje IFLA-inih Smjernica za knjižnične usluge za mladež koje su, uz dvije prerade, tijekom posljednjih desetljeća glavni putokaz za knjižničare koji uvode posebne usluge za ovu populaciju.³⁰ U ovim se zemljama provodi i najveći broj istraživanja koja se, uz primjere dobre prakse, predstavljaju međunarodnoj knjižničarskoj zajednici s ciljem širenja zamisli da narodne knji-

²⁴ International Youth Library [citirano: 2010-08-04]. Dostupno na: http://www.ijb.de/files/english/HMe_1/Page01.htm

²⁵ McColvin, Lionel R. Les services de lecture publique pour enfants. Paris : UNESCO, 1957.

²⁶ Prijelaz iz knjižnice za djecu u knjižnicu za odrasle, odnosno prijelaz s usluga za djecu na usluge za odrasle i danas se često naglašava kao dokaz za posebne knjižnične usluge za mlade. Primjerice: Blanshard, /1995?/; Smjernice za knjižnične usluge za mladež, 2009. i dr.

²⁷ Glashof, Ilona. Young adults welcome – or are they? : The development and testing of new concepts – a project in Germany. // Social Role of Public Libraries, European Seminar. Brussels, 1998.

²⁸ Guidelines for library services for young adults. The Hague : IFLA Headquarters, 1996.

²⁹ Programs for school-age youth in public libraries : report of a survey conducted for the DeWitt Wallace-Reader's Digest Fund. Chicago; London : American Library Association, 1999.

³⁰ Schmitt, Rita. Knjižnice za mladež u Njemačkoj. // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba; Goethe-Institut Zagreb, 2004. Str. 13-30.

žnice moraju prepoznati specifičnosti mladih kao posebne korisničke skupine i odgovoriti na njihovo pravo i potrebu da se za njih oblikuju posebne usluge.

2.1. Pojava i razvoj knjižničnih usluga za mlade u SAD-u

Analizirajući povijest knjižničnih usluga za mlade u SAD-u, Walter i Meyers³¹ polaze od tri stupa na kojima počiva njihov koncept – čitanje, informiranje i obrazovanje, te djelovanje u zajednici i na zajednicu. Opisuju početke sustavne brige za mlade u knjižnicama i navode da se prvim knjižničarom za mlade u SAD-u smatra Mabel Williams koja 1919. godine postaje voditeljicom Odjela za školski rad u New York Public Library. Još tridesetih i četrdesetih godina 20. stoljeća neki ogranci navedene knjižnice imali su poseban prostor za tinejdžere u kojem su se razvijali slobodniji oblici rada (igre i druženje, a ne samo čitanje i učenje vezano uza školske obveze). U organizacijskom smislu, radilo se o odjelu za mlade jer je za njih uređen poseban prostor te osigurane zbirke i programi. Williams je posebno naglašavala obrazovnu ulogu knjižnice i smatrala da se usluge za mlade moraju usmjeriti na suradnju sa školama. U to vrijeme obrazovna uloga bila je najvažnija i takvom se zadržala sve do šezdesetih godina 20. stoljeća, kada su zbog velike navale učenika na knjižnice mnoge američke knjižnice počele ograničavati usluge za učenike i studente. Obrazovna uloga ponovno dolazi u prvi plan u kasnim devedesetim godinama, kada se razvijaju programi pomoći u domaćim zadaćama. No, uz obrazovnu ulogu, isticala se i ona u području čitanja, posebice sredinom stoljeća.³² Uz naglašenu ulogu knjižnica u poticanju i promicanju čitanja te obrazovanju, Walter i Meyers navode i ulogu knjižnica u građanskom odgoju gdje je cilj odgojiti društveno odgovornog građanina, a da bi to postali, mladi moraju biti odgovarajuće informirani. S tim u vezi spominju kako se još 1945. godine u Clevelandu organiziraju programi kojima je cilj upoznati mlade s ekonomijom, politikom i kulturom drugih zemalja pomoću filmova, predavanja gostiju, glazbe, plesa, organiziranih rasprava i sl. Kasnih četrdesetih godina 20. stoljeća Američko knjižničarsko društvo (ALA – American Library Association) izdaje proglas pod nazivom *A Youth Library in Every Community* s naglaskom da usluge za mlade u narodnoj knjižnici mogu pomoći mladima snaći se u vremenu brzih društvenih promjena. Značajan trag između četrdesetih i devedesetih godina prošlog stoljeća ostavili su novi oblici rada s mladima, koji se tada pojavljuju u narodnoj knjižnici u Los Angelesu (primjerice disco-klub u podrumu narodne knjižnice, seminar o alternativnim stilovima života, programi

³¹ Walter, Virginia; Elaine Meyers. Nav. dj.

³² Amelia Munson, nasljednica Mabel Williams u Narodnoj knjižnici New York (New York Public Library) 1950. godine objavljuje knjigu *An Ample Field : Books and Young People* i poručuje knjižničarima da je njihovo područje rada čitanje kod mladih korisnika te ustrajava na tome da se sav rad knjižničara s mladima temelji samo na čitanju. Tek kasnije ona priznaje da nisu svi mladi ljudi čitatelji jer postoje i oni koji uopće ne čitaju i ne dolaze u knjižnicu, što otvara prostor i za druge vrste aktivnosti usmjerene na razvijanje interesa mladih ljudi za knjižnicu. Munson očekuje od knjižničara da mnogo čitaju i dječju literaturu i literaturu za odrasle i da iz obje ove skupine biraju odgovarajuće knjige kako bi stvorili posebnu zbirku za mlade.

na temu kako popraviti bicikl, pisanje pjesama i izrada stripova, vješanje posebnih putokaza koji vode do odjela za mlade, ploče za grafite, jastuci na podu ispred polica s knjigama u odjelu za mlade, prvi savjetodavni odbor mladih i dr.). Do šezdesetih godina naročito se naglašavala obrazovna i informacijska uloga knjižnica, što je prema navedenim autoricama dovelo do toga da su mladi iz tzv. *baby boom* naraštaja doslovno okupirali knjižnice radi ispunjavanja školskih obveza, a to je knjižničare navelo da uvedu ograničenja u korištenju i javno iskazuju stav da narodne knjižnice ne trebaju obavljati posao školskih knjižnica. Smanjuju se organizirani posjeti škola knjižnici i manje se pozornosti pridaje informacijskom radu vezanom uza školske obveze i čitanju koje iz toga proizlazi. Takav trend traje sve do osamdesetih i devedesetih godina, kada se ponovno potiču i promiču aktivnosti vezane uz školske obveze i uvode tzv. programi pomoći u domaćim zadaćama, ali sada s proširenim ciljem, ne samo kao podrška školskom učenju i ispunjavanju obveza koje proizlaze iz formalnog obrazovanja, nego radi pružanja usluga koje mogu pomoći u kvalitetnijem provođenju slobodnog vremena i brizi za djecu i mlade koji mnogo vremena provode sami u kući ili na ulici, posebice mladih iz rizičnih skupina. Dakle, knjižnice se više usmjeravaju na potrebe zajednice, na pružanje usluga koje mogu proširiti kvalitetu življenja mladih u zajednici. Mladi se aktivno uključuju u ove usluge na dva načina – kao korisnici ili kao oni koji pomažu mlađima u aktivnostima u knjižnici. O tom zaokretu s naglašene obrazovne uloge na ulogu u informiranju i razvoju društveno osviještenog i odgovornog građanina, govori McCabe u svojoj knjizi o vraćanju društvene uloge narodnim knjižnicama.³³ Pod nazivom *civic librarianship* podrazumijeva strategije narodne knjižnice u odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo. Može se pretpostaviti da su upravo takvi poticaji i shvaćanja bili temelj za niz programa za mlade usmjerenih na demokratsko građanstvo (volonterski rad u knjižnici, debatni klubovi, mladi koji zagovaraju knjižnicu u zajednici, itd.).

O konceptima i organizacijskim oblicima u kojima se provode knjižnične usluge za mlade u narodnim knjižnicama u SAD-u, može se samo posredno zaključivati jer oni nisu bili predmetom navedenoga povijesnog pregleda autorica Walter i Meyers. No, spominju se odjeli za mlade (što je vidljivo i iz opisa posebnih prostora namijenjenih mladima i postojanja knjižničara za mlade) te niz različitih programa za mlade za koje se može pretpostaviti da su u knjižnicama bez odjela za mlade funkcionirali uz odjele za djecu ili odjele za odrasle.

2.2. Uvođenje knjižničnih usluga za mlade u njemačke narodne knjižnice

Za razliku od američkih, knjižnične usluge za mlade u njemačkim narodnim knjižnicama razvijale su se kao sustavni projekt pa se i organizacijskim oblicima i konceptima pridaje veća pozornost. U Njemačkoj se 1993. godine pokreće projekt u nekoliko gradova, kojemu je cilj bio osmisliti nove usluge i programe za

³³ McCabe, Ronald B. *Civic librarianship : renewing the social mission of the public library*. Lanham, Maryland; London : The Scarecrow press, Inc., 2001.

mlade u narodnim knjižnicama.³⁴ Njemački Institut za knjižnice pokreće taj projekt pod nazivom “Razvoj i usvajanje novih koncepata bibliotečnih usluga za mlade”, a provodi ga od 1993. do 1996. godine Ministarstvo za obrazovanje, znanost, istraživanje i tehnologiju. Jedno od istraživanja potreba i interesa mladih, koje je provedeno u sklopu projekta, pokazalo je na primjeru grada Hamburga da su oni ponajprije zainteresirani za poseban prostor za mlade u narodnoj knjižnici (53,1 posto ispitanih), zatim za *kafeteriju* (52,8 posto), mogućnost korištenja računala (35,1 posto), za dobivanje značajnih informacija važnih za život (32,9 posto), te za sudjelovanje u donošenju odluka (30,1 posto ispitanika).³⁵ Ovi su rezultati utjecali na oblikovanje programa i usluga za mlade, koje se u mnogim njemačkim narodnim knjižnicama razvijaju u posljednjem desetljeću 20. stoljeća. Prve knjižnice koje su uvele usluge za mlade (Hamburg-Mummelmannsberg i Rostock-Dierkov) nisu predstavljale model, nego ponajprije način na koji se pristupilo razvoju novih ponuda i usluga. Prvotno je bilo uključiti mlade u sva pitanja koja se javljaju pri ostvarivanju projekta, posebice u izbor medija. Misao vodilja bila je da mlade ne treba tretirati kao problematične i teške, nego kao korisnike određenih medija i sadržaja i upravo im to valja u knjižnici ponuditi.³⁶ Ta se koncepcija razlikuje od početne američke, koja je bila usmjerena na traženje načina da se mlade zainteresira za knjigu, učenje i čitanje i sve što se događa u službi je toga. Njemačke su knjižnice krenule od postojećih interesa mladih, ponajprije vezanih uz nove medije prijenosa informacija i nove vrste komunikacije i na tom interesu gradile su svoju koncepciju.

U Dresdenu je 2000. godine otvorena prva knjižnica za mlade kao izdvojen prostor podružnice Gradske knjižnice Dresden,³⁷ s osnovnim ciljevima staviti mladima urbane sredine na raspolaganje raznovrsne medije i poticati snalaženje u korištenju njima (oko 50 posto sve građe čine audiovizualni i elektronički mediji), te poticati čitanje i pružati podršku u davanju i pronalaženju informacija bilo koje vrste.³⁸ Posebna se pozornost pridavala tzv. informacijama za život, a pod ovim se pojmom misli ponajprije na tip informacija koje se dobivaju u savjetovalištima (nezaposlenost, izbor zvanja, vojni rok, droga, neželjena trudnoća i sl.). Informacije su mladima dostupne na različite načine, brošurama, lecima i drugom tiskanim građom, osiguravanjem pristupa internetu i poveznica na *online* savjetovališta na kojima stručnjaci osobno odgovaraju elektroničkom poštom na različita pitanja, ali i dolaskom stručnjaka u redovitim terminima u knjižnicu, gdje se susreću s mladima skupno i pojedinačno. Koncepcija posebnih usluga za mlade, najčešće u obliku odjela za mlade (jedina knjižnica za mlade u potpuno odvojenom prostoru – zgradi bila je ona u Dresdenu), proširila se čitavom Njemačkom, ali ponajprije

³⁴ Glashof, Ilona. Nav. dj.

³⁵ Isto.

³⁶ Schmitt, Rita. Nav. dj.

³⁷ Maedien@age Dresden [citirano: 2010-04-03]. Dostupno na: <http://www.medienetage-dresden.de/>

³⁸ Schmitt, Rita. Nav. dj.

u urbanim sredinama i vezano uz rad velikih gradskih knjižnica. Iako se razvijaju u različitim uvjetima, odgovarajuće potrebama sredine gdje djeluju, zajedničku osnovu svima čine zaseban, posebno opremljen prostor za mlade, u čijem osmišljavanju i uređenju sudjeluju i mladi korisnici, težište na audio-vizualnim i elektroničkim medijima pri stvaranju zbirki, popularna tiskana građa koja uključuje brošure i letke sa životnim temama koje zanimaju mlade i obvezno uključivanje mladih u osmišljavanje i provedbu usluga. Kako je Ilona Glashof, jedna od začetnica zamisli osnivanja odjela za mlade u Njemačkoj, sredinom devedesetih godina 20. stoljeća bila predsjednica IFLA-ine Sekcije knjižnica za djecu i mladež, a Sekcija se upravo u to vrijeme bavila izradom Smjernica za knjižnične usluge za mladež, njemačka su iskustva ugrađena u te smjernice i na taj način uvelike su utjecala na narodne knjižnice u svijetu u posljednjem desetljeću prošlog stoljeća.³⁹

2.3. Pojava posebnih knjižničnih usluga za mlade u Hrvatskoj

Knjižnične usluge za mlade, kao sustavno osmišljene usluge za posebnu korisničku skupinu, u hrvatskim narodnim knjižnicama nemaju dugu povijest. U Hrvatskoj su posljednjih desetljeća prošlog stoljeća knjižnice i knjižničari posebnu pozornost pridavali djeci i razvoju dječjih odjela, posebice usluga za djecu najranije dobi.⁴⁰ No, raznolikost programa za djecu rane dobi nije se nastavila tim intenzitetom u tinejdžerskoj dobi, kada izostaju sustavni programi i usluge namijenjene mladima. Može se pretpostaviti da je na takvo stanje utjecala pojačana usmjerenost na prava i potrebe predškolske djece nakon sedamdesetih godina 20. stoljeća, do tada potpuno zanemarenu populaciju u narodnim knjižnicama, a to je od knjižnica zahtijevalo znatna materijalna ulaganja i pojačano zalaganje osoblja. No, razlog može biti i ranije spomenuto usklađivanje dobi korisnika dječjih knjižnica sa završetkom osnovne škole, što je u Hrvatskoj uobičajeno. Tako se prirodne razvojne etape, koje određuju potrebe i interese pojedinca, podređuju formalnim granicama koje se vode trajanjem osnovnoškolskog obrazovanja, a posljedica je podjela unutar narodne knjižnice na dva odjela: odjel za djecu i odjel za odrasle. Istraživanja o tome koliko djece nastavlja s članstvom u narodnoj knjižnici nakon osnovne škole, ne postoje. Razlog za to može biti praksa da statistički podaci koje prikupljaju matične službe narodnih knjižnica ne prate posebno mlade kao korisničku skupinu u knjižnici. Mladi kao posebna korisnička skupina ne spominju se ni u dokumentima koji reguliraju knjižničnu djelatnost u Hrvatskoj.⁴¹

³⁹ Isto.

⁴⁰ 1993. godine započeo je u Knjižnici Medveščak u Zagrebu program Male igraonice, namijenjen djeci dojenačke dobi i mladim predškolicima do tri godine starosti te njihovim roditeljima, što je pratila nabava odgovarajuće građe (slikovnica, igračaka i prateće opreme za najmlađu dob) i organiziranje posebnih programa za roditelje.

⁴¹ U Standardima za narodne knjižnice u RH iz 1999. godine spominje se naziv "mladež", ali ne u kontekstu posebnih usluga za posebnu korisničku skupinu, nego kao dio naziva odjela (odjel za djecu i mladež).

Iako su još od pojave prvih dječjih odjela u hrvatskim narodnim knjižnicama pedesetih godina 20. stoljeća provodile neke povremene akcije i tzv. pedagoško-animacijski oblici rada s djecom koji su dijelom bili namijenjeni i mladima,⁴² ne može se govoriti o sustavno organiziranim službama i uslugama koje su namijenjene samo mladima.

2000. godine otvara se u Knjižnici Medveščak u Zagrebu prvi odjel za mlade u Hrvatskoj⁴³ koji ubrzo bitno mijenja praksu u hrvatskim knjižnicama. Pod utjecajem znanstvenih spoznaja, prikaza dobre prakse iz raznih zemalja te tadašnjeg izdanja IFLA-inih Smjernica za knjižnične usluge za mladež,⁴⁴ razrađena je koncepcija novog odjela pri čemu se vodilo računa o specifičnostima populacije, o njihovim čitateljskim interesima i informacijskim potrebama, te o svim zahtjevima koji proizlaze iz Smjernica, posebice vezano uz izgled prostora, odabir medija i ponudu organiziranih programa, te kompetencije osoblja koje svakodnevno radi s mladima. Istraživanje Komisije za dječje knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva, provedeno u razdoblju od 2001. do 2003. godine⁴⁵ pokazalo je da 36,4 posto narodnih knjižnica provodi neke od aktivnosti namijenjene tinejdžerima. Međutim, iz istraživanja nije vidljivo na koju se dob tinejdžera ovo odnosi. Odgovori na pitanje u sklopu kojeg se odjela ostvaruju usluge za tinejdžere, pokazuju da se u četvrtini (25 posto) tih knjižnica radi o programu dječjeg odjela (pa se može pretpostaviti da se radi o najmlađim tinejdžerima – učenicima šestog, sedmog i osmog razreda osnovne škole), 7,4 posto programa odvija se u sklopu odjela za odrasle (može se pretpostaviti da se radi o programima za srednjoškolce koji ne uključuju mlade tinejdžere), u 55,9 posto knjižnica koje provode neke od aktivnosti namijenjene mladima radi se o zajedničkim programima dječjeg odjela i odjela za odrasle (što govori o složenijem konceptu koji je bliži zamisli posebnih usluga za posebnu korisničku skupinu), a u 11,8 posto knjižnica radi se o posebnom odjelu namijenjenom mladima. Može se pretpostaviti da bi rezultati sličnog istraživanja, koje bi se provelo danas, bili povoljniji i u smislu broja narodnih knjižnica koje imaju neke od usluga i programa za mlade i u smislu zastupljenosti pojedinih koncepata u korist onih gdje se usluge i programi organiziraju kao zasebna djelatnost unutar narodne knjižnice.⁴⁶

⁴² Radi se, ponajprije, o organiziranim dolascima starije osnovnoškolske djece ili, rjeđe, srednjoškolaca radi upoznavanja knjižnice ili sudjelovanja u nekim akcijama, predavanjima, susretima s piscima i sl.; ostvarenje ovih aktivnosti ovisi o poletu knjižnica i pojedinih knjižničara, te nisu dio planskog i sustavnog rada u ulozi i poslanju narodne knjižnice.

⁴³ Stričević, Ivanka. Slobodan pristup informacijama za djecu i mladež – granice i odgovornosti. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka : zbornik radova / ur. Alemka Belan – Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 141-155.

⁴⁴ Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.

⁴⁵ Stričević, Ivanka, 2006. Nav. dj.

⁴⁶ O potrebi uvođenja posebnih usluga za mlade u hrvatske narodne knjižnice i nekim konceptijskim pitanjima vezano uz ovu problematiku pisalo se u stručnom tisku (Stričević, Ivanka. 2001.; 2002.)

3. Mladi u informacijskom dobu i implikacije za knjižnice

Današnji naraštaji mladih sazrijevaju u doba kulturne različitosti i globalizacije, u vrijeme pojave novih vrsta pismenosti i novih medija komunikacije, što mijenja njihove navike u slobodnom vremenu. Informacije su im dostupne na svakom koraku, podložni su brzim promjenama trendova i, unatoč duljoj ekonomskoj ovisnosti, ranije sazrijevaju nego što je to bilo pred pedesetak godina. Brojni su autori analizirali generacijske značajke mladih kako bi otkrili neke zajedničke obrasce ponašanja pojedinoga naraštaja i odredili kakve organizacije i usluge ih mogu privući.⁴⁷ Pripadnici tzv. generacije X rođeni su između 1961. i 1981. godine, dok su oni mlađi (rođeni u posljednjem desetljeću 20. stoljeća), koji su upravo sada mogući i aktualni korisnici knjižničnih usluga za mlade, pripadnici tzv. milenijske generacije ili generacije Y, nazvane još i generacijom koja obećava. Odrastanje generacije X obilježile su godine općenitog porasta nasilja, razvoda brakova, pojave AIDS-a i smatra se da kao djeca nisu imali sretno djetinjstvo kao primjerice *baby-boom generacija* koja je prethodila ovoj (rođeni pedesetih godina prošlog stoljeća). Lee⁴⁸ navodi osnovne značajke generacije X – traže poticaje, trebaju osobni kontakt, prednost daju konkretnim informacijama, traže dobar posao, smatraju da su sve opcije otvorene i dr. U odnosu na knjižnične usluge, prednost daju izravnim uslugama, a ne uputama kako primjerice naći informaciju i nisu baš zainteresirani za knjižnice. Njima treba ponuditi atraktivnu i čitljivu građu bez mnogo opisa, kratke i jasne smjernice kako doći do građe koju trebaju, a važan je osobni kontakt s knjižničarom. Naraštaj koji je slijedio nakon generacije X – “milenijci”, kako ih nazivaju Lammiman i Syrett,⁴⁹ majstori su u korištenju novim tehnologijama, sudionici “*dot.com manije*”, opisuju ih se kao željne promjena, drukčije razmišljaju od svih prethodnih naraštaja, neovisni su, poduzetni, žude za prilikama, glavni motiv za rad i zalaganje im je vlastiti interes za nešto, a ne primjerice plaća ili zarada (stoga su spremni za volonterski rad), zahtijevaju poštovanje, brzo uče, inovativni su, zrače ambicijom i samopouzdanjem. Zanimaju ih organizacije koje njihove osobine uzimaju kao prednosti i angažiraju ih na obostranu dobrobit.

Unutar milenijske generacije, s pojavom i širenjem interneta devedesetih godina 20. stoljeća, rađa se novi naraštaj, danas poznat pod različitim nazivima: Google generacija, G generacija, Net generacija, Dot generacija, digitalni domoroci, itd. Svi ovi nazivi govore o jednom – internet je nešto s čim su današnja djeca i mladi rođeni, s internetom žive i dio se njihova života odvija na mreži, spretni su u rukovanju novim tehnologijama i neopterećeni pogreškama pri *surfanju*, često su spretniji u radu s tipkovnicom, nego s priborom za pisanje, a čitanje s ekrana

⁴⁷ Primjerice: Lammiman, Jean; Syrett, Michel. Cool generacija : nova poslovna filozofija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2005.

Lee, Catherine A. Characteristics of generation x and implications for reference services and the job search. // The Reference Librarian 55(1996), 51-59.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ Lammiman, Jean; Syrett, Michel. Nav. dj.

doživljavaju prirodnijim od čitanja s papira.⁵⁰ U vrijeme kad su se današnji mladi ljudi rodili, internet je već postojao, dio je njihovog ranog rječnika bilo “surfanje internetom”, a kad su oni krenuli u osnovnu školu, internetom su se već kupovale svakodnevne potrepštine. Internet je neizostavni dio života današnjih mladih, a za današnjeg tinejdžera nova tehnologija je zapravo norma, standard.⁵¹

Koliko god ova tipizacija naraštaja bila opća, ona daje i neka značajna polazišta za promišljanje kako što bolje razumjeti današnje mlade ljude i njihovim potrebama i interesima prilagoditi usluge koje su im namijenjene. Osobitosti milenijske generacije govore o mogućim korisnicima narodne knjižnice koji očekuju da ih se sluša i prihvaća s poštovanjem, žele se predano baviti onim što ih zanima, spremni su učiti i spremni su za aktivno zalaganje i uključivanje u volonterski rad u knjižnici. Upravo ova obilježja važna su za knjižnične službe i usluge njima namijenjene, jer mnogi autori kao bitnu odliku uspješnih usluga za mlade često navode aktivno uključivanje mladih i njihovo sudjelovanje u programima koje valja sastavljati u suradnji s njima.⁵² Kritičnim momentom odrastanja i sazrijevanja u ovoj dobi, sa stajališta knjižničnih usluga za mlade, Walter i Meyers smatraju pružanje mogućnosti mladima da utječu na stvari i zbivanja i da preuzimaju odgovornost. Oni ne traže da ih se “pusti na miru” nego, zapravo, traže podršku u godinama promjena i izazova. Aktivno sudjelovanje mladih u svim etapama procesa u uslugama i programima za mlade osnovno su načelo rada s ovom dobnom skupinom koje generira i osnovni zahtjev knjižničnih usluga za mlade “*raditi s njima, a ne za njih*”.⁵³

“*Slobodno vrijeme mladih ljudi je vrijeme medija*”, naglašava Schmitt.⁵⁴ Potkrepljuje tu tezu rezultatima istraživanja koje je u njemačkim narodnim knjižnicama pokazalo porast korištenja računala iz godine u godinu, intenzivno korištenje internetom, zanimanje za glazbu, ali i čitanje. Međutim, smatra da je građa koju mladi čitaju posve drukčija od one koju knjižnice tradicionalno nude jer nedostaje časopisa vezanih uz kompjutore, glazbu ili sport, te knjiga koje prate filmove i serije.

Spoznaja da se kod mladih radi o tehničkoj spretnosti, a ne sposobnostima kako pronaći, procijeniti i koristiti se informacijama, što su bitne sastavnice informacijske pismenosti, otvorila je veliki prostor za istraživanja o ponašanju mladih pri traženju i korištenju informacija. Mladi nisu “guru” u informacijskom okruženju⁵⁵ i uloga je

⁵⁰ Information behaviour of the researcher of the future : a Ciber briefing paper [citirano: 2010-04-05]. Dostupno na: <http://www.bl.uk/news/pdf/googlegen.pdf>

⁵¹ Braun, Linda W. Teens and technology : an overview of YALSA's Midwinter Institute. // Young Adult Library Services 4, 3(2006), 4-5.

⁵² Primjerice: Walter, Virginia; Elaine Meyers. Nav. dj. Asis, Susan. Types of youth participation programs in public libraries : an annotated webliography. // Young Adult Library Services, 4, 4(2006), 26-30.

⁵³ Walter, Virginia; Elaine Meyers. Nav. dj. Str. 39.

⁵⁴ Schmitt, Rita. Nav. dj. Str. 16.

⁵⁵ Todd, Ross J. Djeca i Internet – Implikacije za učenje i dizajniranje. // Dijete i društvo : časopis za promicanje prava djeteta 2, 6(2005), 307-320.

knjižničara da u sklopu knjižničnih usluga razvijaju njihovu informacijsku pismenost. S porastom svijesti tijekom 80-tih i 90-tih godina prošlog stoljeća o tome da informacijske tehnologije stvaraju i određuju i ulogu informacija u društvu i način traženja informacija, informacijska pismenost postaje prvenstvom u razvijanju vještina korištenja.⁵⁶ Chelton⁵⁷ smatra da su u odnosu na mlade ljude, knjižničari suočeni s dodatnim problemom jer mladi ne uče kako se koristiti informacijama niti prepoznaju kao vrijedne one informacije koje nisu na internetu, a i te na internetu ne znaju vrednovati. Poseban je problem što je baš internet za mlade glavni izvor informacija. Općenito se teoretičari više bave pitanjima ponašanja mladih u susretu s informacijama, posebice onima koje su namijenjene učenju pa i školskom učenju, nego konceptima knjižničnih usluga koje će u narodnim knjižnicama omogućiti mladima susret s informacijama. No, valja napomenuti da je u zemljama gdje se posebne usluge za mlade tek razvijaju, pitanje odgovarajućih koncepata i razvijanja modela knjižničnih usluga jednako važno kao i sam sadržaj tih usluga. Inače, knjižnične usluge ovise o zanosu pojedinih knjižničara i knjižnica pa u pitanje dolazi i uloga informacijskih stručnjaka u razvijanju informacijske pismenosti mladih.

Mnogi autori, uvažavajući potrebe i stil života današnjih mladih, upozoravaju na to što je bit izvrsnosti knjižničnih usluga za mlade. Mladi žele poseban prostor u knjižnici,⁵⁸ treba ih uključiti u planiranje i provođenje programa za njih,⁵⁹ nužna je ponuda raznovrsnih medija,⁶⁰ knjižnica mora imati posebne usluge za mlade⁶¹ i pristupačne, dobro osposobljene knjižničare koji će raditi s njima,⁶² a važno je da to budu posebni knjižničari za mlade.⁶³

⁵⁶ Youth information-seeking behavior : theories, models, and issues // ed. by Chelton, Mary K. and Colleen Cool. Lanham, Maryland; Toronto; Oxford : The Scarecrow Press, Inc., 2004.

⁵⁷ Chelton, Mary K. Future direction and bibliography. // Young adults and public libraries : a handbook of materials and services / ed. by Mary Anne Nichols and C. Allen Nichols. Westport, Connecticut; London : Greenwood Press, 1998. Str. 387-397.

⁵⁸ Mnogi autori koji se bave istraživanjem knjižničnih usluga za mlade naglašavaju važnost posebnog, odgovarajuće opremljenog prostora u čijem uređenju sudjeluju mladi korisnici (posebice Schmitt, 2004; Walter i Meyers, 2003).

⁵⁹ Spielberger, Julie et al. Nav. dj.

⁶⁰ Schmitt, Rita. Nav. dj.

⁶¹ Excellence in library services to young adults : the nation's top programs // ed. Chelton, Mary K. Chicago : American Library Association, 1994.

⁶² Walter, Virginia; Elaine Meyers. Nav. dj.

⁶³ Heavyside, Sheila i suradnici (Nav. djelo) navode da knjižnice u kojima radi knjižničar za mlade i/ili knjižničar za djecu i mlade imaju osiguran bolji pristup građi za mlade, bogatije i raznovrsnije programe, imaju usluge za mlade s posebnim potrebama, aktivnosti za slobodno vrijeme mladih i tijekom vikenda, razlikuju potrebe mladih pri planiranju proračuna, češće prikupljaju podatke o uslugama za mlade, češće imaju poseban prostor za mlade i ulažu u obrazovanje knjižničara za rad s mladima.

Istraživanje koje je provela sekcija za usluge za mlade Američkog knjižničarskog društva (YALSA) na uzorku onih knjižnica imaju usluge za mlade, dalo je rezultate iz kojih je vidljivo da postojanje knjižničara za mlade (bez obzira radi li puno ili pola radnog vremena), pozitivno utječe na raznolikost i količinu usluga i programa za mlade, a to rezultira porastom broja mladih korisnika knjižnice,

Iz navedenog se može zaključiti da narodne knjižnice u sklopu svoje informacijske, obrazovne, kulturne i društvene uloge mogu biti važan čimbenik u osobnom razvoju i društvenom životu mladih osoba. Međutim, da bi to ostvarile, polazište u stvaranju ponude moraju biti potrebe ove korisničke skupine te zadovoljeni bitni uvjeti: odgovarajući prostor, opsežna ponuda raznovrsnih medija i uključivanje korisnika u osmišljavanje i provedbu usluga i programa. Slično se navodi i iz perspektive korisnika: prostor u kojem se osjećaju dobrodošlo, odgovarajuća građa, posebice dostupnost novih tehnologija i medija, te pristupačno osoblje. Dakle, mjerila na temelju kojih se može zaključivati o tome kakva treba biti narodna knjižnica da bi bila uspješna sa stajališta usluga za mlade, određuju se u odnosu na ispunjenje uloge narodne knjižnice (informacijske, obrazovne, kulturne, društvene), te načina na koji mladi korisnici, aktualni i mogući doživljavaju knjižnicu kao privlačno mjesto. Ove je uvjete nemoguće zadovoljiti ako se mlade ne prepoznaje kao posebnu korisničku skupinu i ako narodna knjižnica nema posebne usluge za mlade.

4. Različiti koncepti knjižničnih usluga i programa za mlade u narodnim knjižnicama u svijetu – organizacijske i sadržajne značajke

Pojavu i razvoj knjižničnih usluga za mlade u narodnim knjižnicama u svijetu pratila su brojna istraživanja, kako vrsta programa koji se za mlade i s njima provode, tako i ispitivanja stavova mladih korisnika u odnosu na njihove potrebe i ono što im knjižnice nude, te ispitivanja stavova i očekivanja knjižničara glede njihove uloge i uloge knjižnica u odgovaranju na potrebe mladih. Rezultati istraživanja pokazuju da su se u svijetu razvili različiti koncepti ovisno o tradiciji narodnog knjižničarstva općenito, ali i ovisno o društvenoj klimi i kulturnom okruženju. Provode se vrlo različiti programi i stvaraju usluge, posebice u zemljama s najduljom tradicijom (SAD) ili onima gdje se ovom pitanju pristupilo sustavno na razini cijele zemlje (Njemačka), pa najviše znanstvenih spoznaja i primjera dobre prakse i dolazi iz navedenih zemalja.

Posljednjih godina mijenja se i metodologija istraživanja pa je sve više usmjerenih na akcijska istraživanja koja za posljedicu imaju razvojne programe i stalna uključivanja u praksi koja se znanstveno prate, te studije slučaja, rezultati kojih se daju kao primjeri dobre prakse, jer se smatra da su modeli i koncepti neprenosivi iz jednoga društvenog uređenja i kulturnog okruženja u drugi i da treba sagledavati njihove pozitivne učinke ovisno o kontekstu u kojem djeluju. Ne postoji jedinstveni model knjižničnih usluga za mlade, ali je u organizacijskom smislu moguće identificirati osnovne koncepte usluga za mlade, a njihova organizacija utječe i na građu, programe, suradnju u zajednici i dr.

---

porastom u posudbi i korištenju knjižnične građe i većim brojem uspostavljenih suradništva knjižnice s ustanovama i udrugama u zavičajnoj sredini (Alessio, Amy; Nick Buron. Measuring the impact of dedicated teen service in the public library : Frances Henne/YALSA/VOYA Award Research Grant Results. // Young Adult Library Services 4, 3(2006), 47-51.)

Sa stajališta organizacije knjižničnih službi i usluga za mlade u narodnoj knjižnici, mogu se izdvojiti tri osnovna koncepta: *knjižnica za mlade*, *odjel za mlade* i *program za mlade*. U literaturi se najčešće govori o knjižničnim uslugama za mlade, a sam koncept moguće je vidjeti iz nekih razlikovnih elemenata primjera u praksi ili opisa pojedinih knjižnica. Korištenje naziva “knjižnične usluge za mlade” polazi od onoga što je svim konceptima zajedničko, a to su prije svega posebne usluge, programi i aktivnosti namijenjene mladima u sklopu narodne knjižnice. Razlikovanje konceptata polazi od onoga što je u tim knjižničnim uslugama različito u formalnom, organizacijskom i sadržajnom smislu, o čemu treba skrbiti kad se kreće u razvijanje usluga za mlade u narodnoj knjižnici, jer se one odvijaju u konkretnom kontekstu pojedine knjižnice i stoga je važno koliko je sam koncept zahtjevan i/ili provediv i primjenjiv.

Koncept *knjižnice za mlade* odlikuje smještaj službi i usluga u poseban prostor izvan prostora narodne knjižnice, koji djeluje kao ogranak. Takva je, primjerice, Knjižnica za mlade u Dresdenu,⁶⁴ te Knjižnica za mlade Gradske knjižnice “I. G. Kovačić” u Karlovcu.⁶⁵

Odjel za mlade odlikuje smještaj posebnih službi i usluga za mlade u prostoru narodne knjižnice, a odjelom ga čine poseban prostor za mlade koji nije sastavni dio odjela za djecu ili odjela za odrasle, u kojem se nalaze posebne zbirke knjižnične građe za mlade, provode aktivnosti s mladima i postoji osoblje koje radi s mladima (posebna informacijska služba i programske aktivnosti). Najčešće se ovaj oblik javlja u njemačkim narodnim knjižnicama knjižnicama,⁶⁶ čest je u američkim narodnim knjižnicama,⁶⁷ te poznat u Hrvatskoj.⁶⁸

Pod konceptom *program za mlade*⁶⁹ misli se na posebne programe namijenjene mladima koji se provode u sklopu postojećih odjela narodne knjižnice (odjela za djecu, odjela za odrasle ili u suradnji oba odjela). To je i najčešći organizacijski oblik koji ima najdulju tradiciju, ujedno je i najmanje zahtjevan jer podrazumijeva neke akcije ili povremene aktivnosti usmjerene na potrebe mladih kao korisnika narodne knjižnice, a postojanje takvih programa govori o svijesti knjižničara da se radi o specifičnim korisnicima čije potrebe treba u narodnoj knjižnici prepoznati.⁷⁰

Pored navedenih konceptata, u narodnim knjižnicama postoje i usluge namijenjene mladima kao dio širih projekata koje provode druge organizacije, pri-

⁶⁴ Schmitt, Rita. Nav. dj.

⁶⁵ Gradska knjižnica “Ivan Goran Kovačić”, Karlovac [citirano: 2010-04-06]. Dostupno na: <http://www.gkka.hr/Mladi/index1.htm>

⁶⁶ Schmitt, Rita. Nav. dj.; Glashof, Ilona. Nav. dj.

⁶⁷ Walter, Virginia; Elaine Meyers. Nav. dj.

⁶⁸ Stričević, Ivanka, 2002. Nav. dj.

⁶⁹ U ovom radu pod pojmom “program za mlade” misli se na ovdje opisani i kasnije u studiji slučaja predstavljen koncept knjižničnih usluga, dok se o “knjižničnim (uslugama i) programima za mlade” govori kad se radi o posebnim programskim aktivnostima unutar bilo kojeg od navedenih konceptata.

⁷⁰ Spielberger, Julie et. al. Nav. dj.; Walter, Virginia; Elaine Meyers. Nav. dj.; Heaviside, Sheila et al. Nav. dj.; Programs for school-age youth in public libraries. Nav. dj.

mjerice nizozemski projekt info-punktova koji se, osim uz druge ustanove i organizacije, smještaju u narodne knjižnice,⁷¹ ili se u sklopu postojećih odjela izdvaja kutak u kojem se nalazi preporučna literatura i mediji za mlade bez drugih programskih aktivnosti ili osoblja koje se posebno bavi mladima.⁷²

Svim ovim konceptima zajedničko je da se mladi prepoznaju kao posebna korisnička skupina sa specifičnim čitateljskim i informacijskim potrebama i potrebama u provođenju slobodnog vremena. Svaki od navedenih koncepata može se sagledavati sa stajališta njegove prednosti i nedostataka.⁷³ Osnovna je prednost knjižnica za mlade u tome što kao izdvojena jedinica govori o važnosti koja se pridaje knjižničnim uslugama za mlade te pridonosi boljoj vidljivosti u zajednici jer je mladima namijenjena javna usluga određenog naziva i u posebnom prostoru, mladi korisnici lakše razvijaju osjećaj pripadnosti, a osoblje se bavi samo njima i postupno se specijalizira za taj rad. No, mogući su i nedostaci u nedovoljnoj povezanosti s narodnom knjižnicom i drugim izvorima i uslugama koje nudi, a mladi korisnici središnju knjižnicu ne doživljavaju kao mjesto koje bi moglo biti i njima namijenjeno, što može otežavati prijelaz u narodnu knjižnicu.

Osnovna se prednost programa za mlade može sagledati u njihovoj relativno lakoj primjenjivosti i izvodljivosti jer zahtijevaju najmanje resursa, te u činjenici da su dobra osnova za uvođenje složenijih oblika (primjerice odjela za mlade). Među najznačajnijim nedostacima svakako je onaj da mladi teže prepoznaju i prihvaćaju knjižnične usluge koje nisu svakodnevne, ne zbivaju se u okruženju koje je namijenjeno samo njima i prepoznatljivo u smislu izdvojenog prostora i cjelovite knjižnične usluge, te se ne identificiraju kao pripadnici skupine kojoj su namijenjeni raznovrsni knjižnični izvori, programi i usluge, nego više kao interesna skupina.

Odjel za mlade može se smatrati konceptom koji ima najviše mogućnosti, u smislu prednosti, te najmanje u smislu nedostataka. Izdvojen prostor pomaže mladima u identifikaciji pripadnosti korisničkoj skupini, osoblje se bavi samo njima, postojanje odjela unutar knjižnice pridonosi javnoj vidljivosti i prepoznatljivosti djelatnosti same knjižnice, a postoji horizontalna i vertikalna prohodnost unutar knjižnice. Pod horizontalnom prohodnošću misli se na mogućnost korištenja svim izvorima u knjižnici, od odjela za djecu do odjela za odrasle istodobno, ovisno o potrebama i prednostima, što proširuje ponudu na jednom mjestu. Vertikalna prohodnost podrazumijeva da se knjižničnim službama i uslugama prati odrastanje

⁷¹ Koren, Marian. Youth information in the Netherlands, 2002 [citirano: 2010-03-25]. Dostupno na: <http://oud.debibliotheken.nl/content.jsp?objectid=2788>

⁷² Primjerice tzv. *teen kutak*.

⁷³ Chelton (2005.) daje pregled prednosti i nedostataka u odnosu na drukčije definirane organizacijske forme knjižničnih usluga za mlade koje dijeli na: poseban smještaj/odjel, dio usluga odjela za djecu, dio usluga odjela za odrasle. Za svaki navodi prednosti i nedostatke. Pritom najviše prednosti ima poseban oblik kad su knjižnične usluge za mlade odvojene od onih za djecu i za odrasle. Ovakva podjela govori da se još uvijek u mnogim knjižnicama, ako i imaju usluge za mlade, o mladima ne razmišlja kao posebnoj korisničkoj skupini za koju treba osigurati i posebne usluge koje ni sadržajno ni organizacijski ne pripadaju ni djeci ni odraslima.

svakog korisnika na jednom mjestu (prijelaz s odjela za djecu na odjel za mlade, a zatim na odjel za odrasle), što stvara naviku korištenja narodnom knjižnicom u cjelini. Njemačka iskustva pokazala su da je upravo odjel za mlade najbolje rješenje, jer knjižnične usluge za mlade najbolje djeluju ondje gdje je prostor unutar narodne knjižnice za ovu populaciju izdvojen, (ali je mladima omogućeno da se koriste i drugim prostorima u knjižnici), te da njihovoj identifikaciji s korisničkom skupinom pridonosi specifična prepoznatljivost prostora koji obično ima primamljiv naziv.⁷⁴

Među najvažnijim razlikovnim čimbenicima knjižnice za mlade, odjela za mlade i programa za mlade, jest pitanje posebnog prostora. Mnogi autori ističu važnost posebnog prostora u kojem se odvijaju knjižnične usluge za mlade, ponajprije stoga što se u njima namijenjenom i odgovarajuće opremljenom prostoru mladi lakše identificiraju kao pripadnici određene skupine, a to djeluje na njihovu zainteresiranost za knjižnicu. Poseban prostor pokazao se važnim i sa stajališta aktivnog uključivanja mladih u stvaranje usluga i provedbu programa, jer mlade treba uključiti u uređenje njima namijenjenog prostora,⁷⁵ prostor mora odražavati kulturu mladih,⁷⁶ a u njegovo oblikovanje, uz arhitekta, oblikovatelje i knjižničare, treba uključiti i mlade korisnike.⁷⁷

Dvojaka su istraživanja u ovom području, iz kojih je vidljivo koje se usluge i programi za mlade ostvaruju u narodnim knjižnicama. Jedna su usmjerena na ispitivanje koliko neka knjižnica nudi usluga ili programa i kojih; primjerice, istraživanje Američkoga knjižničarskog društva⁷⁸ i istraživanje američkoga Nacionalnog centra za statistiku obrazovanja,⁷⁹ a druga, čija je svrha identificirati potrebe i interese mladih radi pokretanja nekog projekta ili poboljšanja usluga, usmjerena su na korisničke potrebe i interese.⁸⁰ U Hrvatskoj nema istraživanja koja bi dala pokazatelje o knjižničnim uslugama i programima za mlade na nacionalnoj razini, a za istraživanja potreba i interesa korisnika u pojedinoj knjižnici/odjelu/programu za mlade može se pretpostaviti da se provode, no malo je rezultata javno dostupno.

⁷⁴ Primjerice, neki su od naziva za novootvorene odjele za mlade u njemačkim knjižnicama, koje su osmislili sami korisnici, sljedeći: *exit, corner, young corner, for ju, medien@age*, itd. (Schmitt, 2004.)

Prvi odjel za mlade u Hrvatskoj u Knjižnici Medveščak nosi naziv *Idi pa vidi*. Ovaj je odabran od niza prijedloga koje su predložili srednjoškolci (Stričević, 2002.).

⁷⁵ Cockett, Lynn. Youth participation : involving young adults in library services. // *Young adults and public libraries : a handbook of materials and services* / ed. by Mary Anne Nichols and C. Allen Nichols. Westport, Connecticut; London : Greenwood Press, 1998. Str. 165-180.

⁷⁶ Walter, Virginia; Elaine Meyers. Nav. dj.

⁷⁷ Glashof, Ilona. Nav. dj.

⁷⁸ Programs for school-age youth in public libraries. Nav. dj.

⁷⁹ Heaviside, Sheila et al. Nav. dj.

⁸⁰ Na primjer: Glashof, Ilona. Nav. dj.

5. Istraživanje mogućih koncepata knjižničnih usluga za mlade u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj⁸¹

Da bi narodne knjižnice u Hrvatskoj u redovnu djelatnost sustavno uvodile knjižnične usluge i programe za mlade te trajno radile na zadovoljavanju informacijskih potreba i čitateljskih interesa mladih u narodnoj knjižnici, bilo je potrebno utvrditi moguće koncepte koji bi trebali djelovati u narodnim knjižnicama i razviti modele koji odgovaraju uvjetima u kojima se razvija knjižničarstvo u Hrvatskoj. U Hrvatskoj nema istraživanja koja se bave konceptima i organizacijskim oblicima knjižničnih usluga za mlade te, u sklopu tih koncepata, informacijskim potrebama i čitateljskim interesima mladih u narodnoj knjižnici, iako se unatrag desetak godina intenzivno u narodnim knjižnicama pojavljuju različiti oblici rada s mladima, no oni nisu usustavljeni na nacionalnoj razini. Budući da se Standardi za narodne knjižnice nisu promijenili od 1999. godine, za očekivati je da će njihova nužna skora promjena uvažiti ono što se događa u praksi, ali i dati smjernice za budući razvoj narodnih knjižnica. Ističe se svega nekoliko pilot istraživanja o interesima i potrebama mladih u narodnoj knjižnici čiji su se podaci, primjerice, koristili pri osmišljavanju usluga i programa za mlade u konkretnoj knjižnici.⁸² Sociološki usmjerena novija istraživanja bave se slobodnim vremenom mladih, a samo djelomično knjigom i čitanjem u slobodnom vremenu.⁸³ Istraživanja koja su proveli Ilišin i suradnici⁸⁴ više su usmjerena na recepciju i ulogu novih medija i masmedija u slobodnom vremenu djece i mladih adolescenata, dok se čitanje rijetko spominje, a slobodno vrijeme vezano uz narodne knjižnice nije predmet istraživanja. U istraživanju stanja u dječjem knjižničarstvu, koje je provela Komisija za dječje knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva u razdoblju od 2001. do 2003. godine, usluge za mlade spominju se usputno i iz podataka, iako je vidljivo da se usluge za tinejdžere provode u određenim oblicima u određenom broju knjižnica,⁸⁵ nije jasno na koji su način knjižničari odredili dobnu skupinu (npr., samo mlađi tinejdžeri – osnovnoškolci?) i mogu li uopće identificirati koncepte knjižničnih usluga za mlade budući da oni nisu sustavno uvođeni u praksu ni opisani u literaturi.

Sve dok se na razini pojedine zemlje i svake pojedine narodne knjižnice ne prepoznaju specifičnosti ove korisničke skupine i njihovih potreba te pravo mladih na odgovarajuće knjižnične usluge, nije za očekivati da će knjižnice za njih osiguravati na mlade usmjeren rad i razvijati koncepte i primjenjivati modele knjižničnih usluga koje odgovaraju potrebama mladih.

⁸¹ Autori su proveli istraživanje tijekom 2006. godine. U ovom radu donosi se dio rezultata koji se odnose na koncepte knjižničnih usluga za mlade i kao takvi su polazište za razvoj modela knjižničnih usluga za mlade, primjenjivih u Hrvatskoj.

⁸² Stričević, Ivanka, 2001; 2002. Nav. dj.

⁸³ Mladi uoči trećeg milenija / ur. Vlasta Ilišin i Furio Radin. Zagreb : Institut za društvena istraživanja, 2002.

⁸⁴ Ilišin, Vlasta; Ankica Marinović Bobinac; Furio Radin. Djeca i mediji : uloga medija u svakodnevnom životu djece. Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 2001.

⁸⁵ Stričević, Ivanka et. al. Nav. dj.

5.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je utvrditi moguće koncepte knjižničnih usluga za mlade u narodnim knjižnicama te razviti modele i na temelju njih ponuditi smjernice za strateško djelovanje narodnih knjižnica u Hrvatskoj u području knjižničarstva za mlade, vezano uz tipove narodnih knjižnica.

5.2. Metodologija istraživanja

Odabrane su tri narodne knjižnice koje razvijaju različite koncepte: *knjižnica za mlade, odjel za mlade i poseban program za mlade*. Korištena je metoda studije slučaja jer se pretpostavljalo da ona može dati značajne podatke u odnosu na kontekst i djelovanje određene narodne knjižnice u zajednici, te dati uvid u postupke koji su doveli do uspješnog razvoja knjižničnih usluga za mlade u pojedinoj sredini. Prema Haralambosu i Holbornu,⁸⁶ “*Općenito studije slučajeva ne tvrde da su reprezentativne. Studija slučaja uključuje detaljno ispitivanje jednog primjera nečega. Tako studija slučaja može uključiti studij jedne institucije, zajednice ili društvene grupe, pojedinačne osobe, posebnog povijesnog događaja, ili pojedinog društvenog djelovanja. /.../ Studije slučajeva se mogu koristiti za stvaranje tipologija ili skupa kategorija koji definiraju tipove društvenih fenomena.*” Bennett⁸⁷ navodi da je svrha studije slučaja opisati praksu na specifičnom primjeru, te kao prednost ove istraživačke metode navodi da se njome može pokazati složenost stanja i objasniti ishodi i posljedice, a kao nedostatak upitnost do koje mjere je rezultate moguće generalizirati. Stoga svrha primjene metode studije slučaja u ovom istraživanju nije generalizacija dobivenih podataka, nego prikaz pojedinih koncepata knjižničnih usluga za mlade u kontekstu konkretnih narodnih knjižnica. Smatralo se da možda provođenje ankete u svim narodnim knjižnicama neće dati značajne pokazatelje o tome kako i koji čimbenici u pojedinoj sredini i pojedinom kontekstu djeluju na oblikovanje knjižnične ponude za mlade unutar koncepta koji se razvija, te koji su elementi tog konteksta prepoznati kao čimbenici uspješnosti ili neuspješnosti u odnosu na cjelokupno djelovanje knjižnice.

5.2.1. Instrument

Za potrebe istraživanja napravljen je *Upitnik za studiju slučaja* jer se analizom primjera prakse željelo dobiti podatke o tome kako u određenom knjižničnom kontekstu funkcionira pojedini koncept knjižničnih usluga za mlade i dobiti uvid u nastajanje, razvoj i specifičnosti pojedinog koncepta knjižničnih usluga za mlade. Pitanjima otvorenog tipa željelo se dobiti podatke o tri koncepta koji mogu biti usporedivi, kako bi se bolje razumjeli uvjeti u kojima se razvija upravo određeni koncept knjižničnih usluga za mlade. Upitnik je trebao dati pokazatelje o:

---

⁸⁶ Haralambos, Michael; Martin Holborn. Sociologija : teme i perspektive. Zagreb : Golden marketing, 2002. Str. 996-997.

⁸⁷ Bennett, Judith. Evaluation methods in research. London; New York : Continuum, 2003. Str. 56.

- razlozima za uvođenje posebnih usluga za mlade u pojedinoj narodnoj knjižnici;
- organizacijskoj strukturi (iz koje je vidljiv koncept);
- početku rada i poticaju da se oblikuju posebne usluge za mlade;
- dobnoj određenosti korisničke skupine;
- dnevnoj organizaciji rada;
- dinamici korištenja usluga vezano uz korisnike kojima su namijenjene;
- odnosu knjižničara koji nisu izravno uključeni u usluge za mlade prema njima;
- mogućim implikacijama usluga za mlade na rad ustanove u cjelini;
- vremenskoj dinamici posebnih programa/aktivnosti za mlade;
- vrstama aktivnosti koje se provode za mlade i s njima;
- uslugama, programima, aktivnostima, sadržajima kojima mladi daju prednost;
- najuspješnijim elementima usluga za mlade kako ih percipiraju knjižničari;
- problemima koji se javljaju;
- mogućim suradnicima u zajednici i uspješnosti suradnje s njima;
- postojanju, načinima i učestalosti vrednovanja usluga za mlade;
- postojanju i načinima dodatnog obrazovanja knjižničara za rad s mladima;
- specifičnostima pojedinog odjela/programa/knjižnice za mlade u odnosu na slična iskustva u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj.

Upitnik je sadržavao uvodni tekst u kojem je objašnjena svrha ispitivanja, 18 pitanja (uz potpitanja radi bolje jasnoće), te prostor za posebne napomene.

5.2.2. *Uzorak*

Uzorak je bio namjeran. Čine ga tri narodne knjižnice u Hrvatskoj: Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić" Karlovac u kojoj djeluje Knjižnica za mlade u izdvojenom prostoru, Gradska knjižnica Rijeka u kojoj se u posebnom prostoru Dječjeg odjela Stribor ostvaruje program za mlade, te Knjižnica Medveščak (KGZ-Zagreb) u kojoj djeluje Odjel za mlade kao treći odjel uz postojeća dva (odjel za djecu i odjel za odrasle).

5.2.3. *Opis postupka*

Prikupljanje podataka za studije slučaja trajalo je dva tjedna. Nakon razgovora s voditeljima knjižničnih usluga za mlade u navedenim knjižnicama, te sugestije da se konzultiraju ravnatelji i osobe koje su sudjelovale u počecima stvaranja posebnih knjižničnih usluga za mlade, a za pojedina pitanja po potrebi konzultiraju i drugi djelatnici knjižnice, Upitnici za studije slučaja upućeni su voditeljima knjižničnih usluga za mlade.

U obradi podataka dobivenih studijom slučaja korištena je deskriptivna metoda. Uspoređeni su formalni i sadržajni pokazatelji konteksta u kojima se usluge i programi odvijaju, iz triju istraživanih koncepata knjižničnih usluga za mlade.

5.3. *Analiza rezultata i rasprava*

Istraživanje triju mogućih koncepata knjižničnih usluga za mlade, koji djeluju u hrvatskim narodnim knjižnicama, dalo je neke pokazatelje o kontekstu u kojem se zadovoljavaju informacijske potrebe i čitateljski interesi mladih u narodnoj knjižnici, što jest bitna uloga knjižničnih usluga za mlade. Navedeni koncepti *knjižnice za mlade*, *odjela za mlade* i *programa za mlade* mogu prerasti u modele jer imaju određenu sadržajnu i organizacijsku strukturu, te primjenjivost u različitom kontekstu narodnih knjižnica. Svaki od njih ima neke prednosti i nedostatke koje treba uvažiti pri oblikovanju usluga za mlade. Imaju niz zajedničkih elemenata, ali se i razlikuju po nizu značajki. Zajedničko im je da djeluju unutar narodnih knjižnica, namijenjeni su posebnoj korisničkoj skupini – mladima (različito definiranoj korisničkoj skupini, vezano uz razloge zbog kojih su nastali, te na to da se istražen program za mlade veže uz rad Odjela za djecu), poticaji za uvođenje knjižničnih usluga za mlade u narodne knjižnice najčešće dolaze od ravnatelja i djelatnika dječjih odjela pa se od njih može očekivati i najviše podrške, početni odaziv korisnika je slab, ali postupno raste s primjenom raznih strategija animacije novih korisnika, najčešće se uslugama za mlade u dogovoru s njima daje posebno, mladima privlačno ime, provode se stalne i povremene aktivnosti koje čvršću organizacijsku strukturu imaju u onim konceptima koji posebne programe organiziraju za pozvane skupine sudionika (Knjižnica za mlade uglavnom poziva na organizirane programe školske razrede), teme posebnih programa iz društvenog su, kulturnog i obrazovnog područja, najčešće se posebni programi provode u formi radionica, *parlaonica*, rasprava i susreta s gostima, u rad se uključuje volontere, mladi pokazuju najveći interes za one programe u kojima mogu izraziti svoje mišljenje (tipa *parlaonica*), te za korištenje novih tehnologija, knjižničari uspješnost vide u dobroj komunikaciji knjižničara s mladim korisnicima, a probleme u neodgovarajućem prostoru i nedovoljnoj zainteresiranosti knjižničara za odrasle za ove usluge, usluge za mlade pridonose pozitivnoj slici knjižnice u javnosti i njezinoj boljoj javnoj vidljivosti, surađuje se s brojnim suradnicima u zajednici, najčešće sa školama jer one osiguravaju dolazak korisnika na programe, pri vrednovanju se ponajprije uvažavaju mišljenja, stavovi i prijedlozi korisnika, pedagoška osposobljenost knjižničara vidi se kao važna kompetencija, a nedostaje sustavnog obrazovanja u području knjižničarstva za mlade jer neformalno obrazovanje pokriva samo dio potreba.

Studije slučaja pokazuju da postoji i niz razlika u konceptima knjižničnih usluga za mlade, u organizacijskom i sadržajnom smislu te u nekim polazištima. Ono što ih bitno razlikuje jest organizacijska struktura jer je Knjižnica za mlade prostorno izdvojena iz narodne knjižnice, Odjel za mlade je prostorno izdvojen, ali u prostoru knjižnice, Program za mlade odvija se u sklopu postojećeg odjela tradicionalnog tipa gdje se knjižnične usluge u narodnoj knjižnici dijele na one za djecu i one za odrasle. Koji se koncept razvija, ovisi o cilju s kojim se krenulo u njegovo razvijanje. Vidljivo je da kada je prvotni cilj uvođenja i provedbe knjižničnih usluga za mlade društveno usmjeren, a razlog je proširiti ponudu sadržaja

za mlade u određenom mjestu, osniva se *knjižnica za mlade* kao izdvojen prostor, namijenjen tinejdžerima i mladim odraslim ljudima. Radno vrijeme se prilagođava stilovima i izboru mladih (rad u večernjim satima), razvijaju se raznovrsni programi s ciljem osposobljavanja mladih za korištenje knjižnicom, stjecanja vještina informacijske pismenosti te programi u slobodnom vremenu na teme koje zanimaju mlade. Manje se pozornosti posvećuje čitateljskim programima, uzrok čega je vjerojatno izdvojenost iz središnje narodne knjižnice u kojoj se literatura posuđuje. Najuspješnijim se smatra organiziranje takvih programa za mlade u kojima oni mogu izraziti svoje mišljenje na njima zanimljive teme, što odgovara općem društvenom cilju osnivanja knjižnice za mlade. Budući da se većina programa organizira za pozvane skupine korisnika, a knjižnica je namijenjena mladima do 27 godina, valjalo bi posebnu pozornost obratiti na onaj dio korisničke populacije koji ne pripada formalnim skupinama tipa školskih razreda (mladi zaposleni i nezaposleni ljudi) te staviti naglasak na aktivnosti u slobodnom vremenu. Kako se dio informacijskih usluga obavlja u izdvojenom prostoru, jer knjižnica djeluje kao informacijsko središte za mlade, ali ne posuđuje građu i manje se bavi promicanjem čitanja, treba uspostaviti dobru vezu sa središnjom narodnom knjižnicom i organizirati programe u suradnji, posebice programe poticanja čitanja. Idealno rješenje bilo bi da knjižnica za mlade obavlja sve funkcije narodne knjižnice, prilagođeno mladima u metodama i sadržajima rada.

Prvotni cilj osnivanja *odjela za mlade*, koji u posebnom prostoru djeluje kao treći odjel uz postojeća dva u narodnoj knjižnici, jest odgovoriti na potrebe i interese mladih kao posebne korisničke skupine koja je zanemarena u narodnoj knjižnici, te poboljšati rad knjižnice u cjelini osiguravanjem stalnosti usluga za korisnike od dječje do odrasle dobi. Stoga je on prvotno namijenjen tinejdžerima, ali ga koriste i stariji koji ulaskom u mlađu odraslu dob sami biraju kada će prijeći u odjel za odrasle. Sve se usluge za mlade obavljaju na jednom mjestu uz mogućnost korištenja resursa obaju klasičnih odjela, što zahtijeva dobru komunikaciju osoblja, koordinaciju i timski rad. S korisnicima se radi pojedinačno na zadovoljavanju informacijskih potreba i poticanju čitateljskih interesa, a organizirani programi i aktivnosti namijenjeni su neformalnim skupinama koje se okupljaju u knjižnici. Stoga ne postoji čvrsta programska struktura i dugoročniji terminski plan odvijanja aktivnosti, a programi i aktivnosti provode se ovisno o interesima korisnika za pojedine teme. Najčešće se provode u formi radionica, susreta s gostima i poduzimanja zajedničkih akcija. U rad se uključuju volonteri, prvotno kao pomoć knjižničaru. Korisnici su najviše zainteresirani za aktivnosti uz računala i radionice, a uspješnost odjela za mlade sagledava se u mogućnosti besplatnog pristupa internetu, bogatom fondu literature i školske lektire te u dobrom smještaju koji omogućuje i potiče komunikaciju između odjela za djecu i odjela za odrasle. Problem je nedostatan prostor, a upravo poseban odgovarajući prostor bitan je za funkcioniranje odjela za mlade. Radno vrijeme ne prati stil života mladih, osim iznimno, jer ovisi o radnom vremenu ustanove, što može biti nepovoljna okolnost sa stajališta zainteresiranosti mladih za provođenje slobodnog vremena u knjižnici.

Program za mlade najmanje je zahtjevan koncept sa stajališta njegove organizacije jer se aktivnosti za mlade u slobodnom vremenu smještaju u prostor postojećeg odjela (u istraženom slučaju to je dječji odjel). No, uključivanje volontera i njihov trening za rad s drugim korisnicima na provođenju programa traži od knjižničara posebne vještine i sklonosti i vremenski je zahtjevno. Naglasak je na provođenju knjižničnih programa i aktivnosti za mlade u slobodnom vremenu, tematski usmjerene na sadržaje koji zanimaju mlade, na dobivanje značajnih informacija i poticanje čitanja, a poslove informacijske službe prvotno obavljaju odjel za djecu i središnja narodna knjižnica – odjel za odrasle, što dovodi do neredovitosti knjižničnih usluga za mlade, posebice stoga što je program za mlade izdvojen od središnje knjižnice i vezan samo uz odjel za djecu. Program je namijenjen tinejdžerima, a na aktivnosti se pozivaju dogovorene skupine kojima se pridružuju mladi neformalno okupljeni u knjižnici. Najuspješnijima su se pokazali programi tipa *parlaonica*, te davanje mladima mogućnosti da se izraze kroz različite forme i kroz rad s drugim korisnicima, no nedostatak je što se programi odvijaju rijetko. Otežavajući čimbenik je nedostatan i neodgovarajući prostor zbog smještaja u odjelu za djecu, što osim problema u komunikaciji s odjelom za odrasle, može biti demotivirajuće za mlade ljude koji ne žele da ih se poistovječuje s djecom.

Iz navedenog je vidljivo da sva tri koncepta imaju mogućnosti u smislu provedbe knjižničnih usluga za mlade i zadovoljavanja čitateljskih potreba i interesa. Osnovna je prednost knjižnice za mlade što je svojim cjelokupnim djelovanjem usmjerena na potrebe mladih i odašilje poruku o važnosti knjižničnih usluga za mlade, a osnovni nedostatak necjelovitost ponude u pogledu informacijskih i čitateljskih potreba. Osnovna je prednost programa za mlade što omogućuje usmjerenost i specijalizaciju programa u slobodnom vremenu mladih, što je u programu za mlade, analiziranom u studiji slučaja, dobro iskorišteno uvođenjem posebne forme programa *mladi za mlade*. Odjel za mlade ima najviše prednosti jer objedinjuje redovitu djelatnost narodne knjižnice na jednom mjestu, prilagođeno u sadržajima i metodama rada potrebama specifične korisničke skupine.

Da bi knjižnične usluge za mlade, neovisno o konceptu u kojem se obavljaju, bile cjelovite i u skladu s ulogom knjižnice u razvijanju i zadovoljavanju informacijskih potreba i poticanju i razvijanju čitateljskih interesa mladih, te da bi se održalo stalnost usluga, potreban je poseban prostor i dobra komunikacija s oba tradicionalna knjižnična odjela, odjelom za djecu i odjelom za odrasle.

Iz rezultata istraživanja može se zaključiti da:

- narodne knjižnice u Hrvatskoj razvijaju knjižnične usluge za mlade;
- postoje tri moguća osnovna koncepta knjižničnih usluga za mlade (knjižnica za mlade, odjel za mlade, program za mlade);
- koji se koncept u knjižnici razvija, ovisi o cilju uvođenja posebnih usluga za mlade u narodnu knjižnicu; u tom smislu moguće je birati i model;
- svaki od koncepta ima i prednosti i nedostatke;
- u mnogim su elementima koncepti slični, ali postoji i niz razlika;

- sva tri koncepta imaju mogućnosti za obavljanje funkcije narodne knjižnice u zadovoljavanju i razvijanju informacijskih potreba i poticanju i razvijanju čitateljskih interesa mladih;
- navedene koncepte bitno razlikuju smještaj (prostor) i organizacija knjižničnih usluga i aktivnosti za mlade, a to utječe i na druge elemente koncepta;
- u sva tri koncepta postoji informacijska služba, no ne uvijek odgovarajuća za dob korisnika;
- u sva tri koncepta provode se aktivnosti vezane uz čitanje, no s nejednakim intenzitetom;
- cjelovitu koncepciju sa stajališta objedinjenih funkcija knjižnice (prostor, informacijska služba, knjižničar za mlade, stalnost usluga) predstavlja odjel za mlade;
- navedeni koncepti mogu prerasti u modele jer imaju određenu sadržajnu i organizacijsku strukturu te su primjenjivi u narodnim knjižnicama.

Buduća istraživanja mogućih koncepata knjižničnih usluga za mlade, što može nadalje razvijati modele, valjalo bi usmjeriti na dobivanje preciznijih pokazatelja o tome što mladi očekuju od knjižnice i knjižničara, a što knjižnica nudi i koje strategije knjižničar primjenjuje. Primjenom modela u praksi, valjalo bi u sva tri istraživati iste varijable iz kojih bi se mogli dobiti podaci na koji način knjižnice u sklopu pojedinog od njih razvijaju i zadovoljavaju informacijske potrebe i potiču i razvijaju čitateljske interese, te koje se specifičnosti javljaju vezano uz kontekst.

6. Budući razvoj knjižničnih usluga za mlade u Hrvatskoj

Uvjeti za stvaranje knjižničnih usluga za mlade u narodnoj knjižnici jesu poznavanje i uvažavanje individualnih različitosti i informacijskih potreba i čitateljskih interesa mladih, načina na koje mladi ljudi mogu koristiti knjižnične usluge na svoju dobrobit te poznavanje stilova života i kulture mladih. Od narodne knjižnice se očekuje da se mijenja i prilagođava potrebama mladih, a ne od mladih da se prilagođavaju uslugama koje se tradicionalno nude i koje su još uvijek u velikoj većini knjižnica prvotno usmjerene samo na djecu i na odrasle korisnike. Pristup da “treba rušiti prepreke” u smislu nadilaženja problema zanemarenosti mladih kao korisnika narodne knjižnice mijenja se danas u afirmativni “ići ususret potrebama”⁸⁸ jer ovaj drugi pristup pokazuje da se promišljaju potrebe mladih ljudi u konkretnoj zajednici i narodnoj knjižnici i s tim se usklađuje djelovanje. To ponajprije znači dobro poznavanje potreba i interesa mladih te usmjerenost ne samo na njihovo prepoznavanje, nego i razvijanje. Ovaj pristup stavlja pred knjižničare nove zadaće i traži od njih nove kompetencije u smislu specijalizacije za rad s mladima. Istraživanja su pokazala da su one knjižnice koje imaju knjižničara za mlade, dakle osobu koja se obrazuje i specijalizira u području knjižničnih usluga za mlade, uspješnije u cjelini.

---

⁸⁸ Poznati izraz u knjižničarstvu: *meeting user needs*.

Smjernice za knjižnične usluge za mladež⁸⁹ naglašavaju, a brojna istraživanja i primjeri dobre prakse potvrđuju potrebu da mladi budu uključeni u planiranje, stvaranje, implementaciju i vrednovanje građe, usluga i programa, te da ponuđena građa odgovara njihovim interesima, kao i potrebama današnjeg vremena u kojem se stalno mijenjaju mediji u protoku informacija i u globalnoj komunikaciji. Stoga nije pitanje hoće li narodne knjižnice u Hrvatskoj uvoditi knjižnične usluge za mlade (jer im to nalaže društvena odgovornost i uloga koju imaju po svome poslanju), nego koji je model (knjižnica za mlade, odjel za mlade, program za mlade) najpovoljniji.

Navedene koncepte knjižničnih usluga za mlade trebalo bi uvoditi u hrvatske narodne knjižnice kao modele, imajući u vidu potrebe zavičajne sredine i forme u kojima narodne knjižnice djeluju. Model funkcioniranja knjižničnih usluga za mlade prikazan je u Tablici 1. Temelji se na značajkama koje su nađene u konceptima istraživanim u studijama slučaja, a ti su koncepti nadopunjeni onim elementima koji ih čine cjelovitijim knjižničnim uslugama za mlade i kao takvi su poznati u knjižnicama u svijetu. Valja napomenuti da su radi poboljšanja knjižničnih usluga moguće kombinacije nekih elemenata iz drugoga, složenijeg modela. U sklopu svakog od navedenih, valjalo bi i dalje njegovati specifičnosti, uvažavajući društvenu i kulturnu sredinu i uvjete u zavičajnoj zajednici.

Navedene modele valja uključiti u standarde za narodne knjižnice, ne samo u sadržajnom, nego i u formalnom smislu, što bi bitno pridonijelo sustavnom uvođenju knjižničnih usluga za mlade u hrvatske narodne knjižnice.

7. Zaključak

Mladi kao korisnička skupina s drukčijim informacijskim potrebama i čitateljskim interesima od svih drugih dobnih skupina u narodnoj knjižnici, posebnu pozornost izazivaju posljednjih desetljeća, iako se knjižnične usluge za mlade u svijetu razvijaju još od početka prošlog stoljeća. U Hrvatskoj se u raznim oblicima pojavljuju kasnih devedesetih godina i početkom novog tisućljeća. Mlade kao korisničku skupinu čine tinejdžeri i mladi odrasli ljudi u ranim dvadesetim godinama, a knjižnice koje razvijaju usluge za mlade, navedene dobne granice uzimaju kao smjerokaz i različito dobno određuju ovu korisničku skupinu. Knjižničari i narodne knjižnice, suočeni s pojavom da novi mediji i tehnologije danas predstavljaju neizostavna pomagala u prijenosu i posredovanju informacija, te da određuju standarde pismenosti i mijenjaju čitateljske interese i navike mladih, različito reagiraju na ove pojave, od sustavnog rješavanja korisničkih potreba mladih, uvažavajući specifičnosti tzv. Google generacije do ignoriranja (jer još uvijek mnogo knjižnica ne nudi posebne knjižnične usluge ovoj korisničkoj skupini).

U svijetu ne postoji jedinstveni model knjižničnih usluga za mlade, ali je u organizacijskom i sadržajnom smislu moguće identificirati osnovne koncepte usluga za mlade, a njihova organizacija utječe na građu, strategije rada, usluge i

⁸⁹ Smjernice za knjižnične usluge za mladež, 2009. Nav. dj.

Tablica 1. Modeli knjižničnih usluga za mlade u narodnoj knjižnici – cilj, organizacijska i sadržajna struktura te moguća primjena

	Organizacijska i sadržajna struktura			Primjena s obzirom na formu knjižnice	
	Cilj	Prostor	Grada		Usluge
Knjižnica za mlade	<ul style="list-style-type: none"> - proširiti ponudu društvenih, kulturnih i obrazovnih sadržaja u slobodnom vremenu mladih u gradu/mjestu, s naglaskom na informacijskim potrebama i čitateljskim interesima 	<ul style="list-style-type: none"> - izdvojen prostor izvan narodne knjižnice, - opremljen za individualan rad i rad s velikim skupinama * specijalizirani knjižničari za mlade 	<ul style="list-style-type: none"> - elektronički i tiskani mediji - referentna zbirka - popularna znanost i školska lektira - posebna zbirka literature za mlade za slobodno čitanje (književnost i popularna znanost) 	<ul style="list-style-type: none"> - informacijske usluge - središnji info-punkt za mlade - savjetodavna služba - organizirani programi kulturne, društvene i umjetničke tematike; stalno - slobodne forme i oblici rada - uključivanje volontera - radno vrijeme u večernjim satima 	<ul style="list-style-type: none"> - županijske i gradovi; kao dio mreže županijske i/ili gradske knjižnice - ne isključuje postojanje odjela za mlade u središnjoj narodnoj knjižnici
Odjel za mlade	<ul style="list-style-type: none"> - razvijati i zadovoljavati informacijske potrebe i čitateljske interese mladih u narodnoj knjižnici i osigurati stalnost usluga između odjela za djecu i odjela za odrasle 	<ul style="list-style-type: none"> - poseban prostor u narodnoj knjižnici, izdvojen od odjela za djecu i odjela za odrasle, ali s dobrom komunikacijom između odjela - opremljen za individualan rad i rad u skupinama * specijalizirani knjižničari za mlade 	<ul style="list-style-type: none"> - elektronički i tiskani mediji - popularna znanost i školska lektira - posebna zbirka literature za mlade za slobodno čitanje (književnost i popularna znanost) - nadopuna građom s odjela za djecu i odjela za odrasle 	<ul style="list-style-type: none"> - informacijske usluge - organizirani programi kulturne, društvene i umjetničke tematike; stalno - okupljanje interesnih skupina - slobodne forme i oblici rada - uključivanje korisnika – volontera u izvođenje programa - mogućnost produljenja radnog vremena u večernje sate 	<ul style="list-style-type: none"> - županijske, gradske i veće općinske narodne knjižnice

	<p>Cilj</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponuditi sadržaje u slobodnom vremenu koji će zadržati postojeće korisnike na prijelazu iz odjela za djecu u odjel za odrasle i privući nove 	<p>Organizacijska i sadržajna struktura</p>		<p>Primjena s obzirom na formu knjižnice</p>
<p>Program za mlade</p>	<p>Prostor</p> <ul style="list-style-type: none"> - prostor odjela za djecu, odjela za odrasle ili mješovitog odjela s izdvojenim kutkom za recentnu i aktualnu literaturu * knjižničari za djecu/ odrasle, sa sklonostima za rad s mladima uz mogućnost dodatnog obrazovanja 	<p>Grada</p> <ul style="list-style-type: none"> - elektronički i tiskani mediji - grada postojećeg/ postojećih odjela, nadopunjena posebnom zbirkom popularne literature za mlade 	<p>Usluge</p> <ul style="list-style-type: none"> - informacijske usluge u sklopu odjela za djecu ili odjela za odrasle - organizirani programi kulturne, društvene i umjetničke tematike; odvijaju se povremeno - razvijanje inovativnih programa s manjim skupinama - okupljanje interesnih skupina - slobodne forme i oblici rada - uključivanje korisnika – volontera u izvođenje programa - dobra suradnja s drugim ponuđačima - sadržaja za mlade u zajednici 	<ul style="list-style-type: none"> - ogranci narodnih knjižnica i manje općinske knjižnice - potreba dobre suradnje sa središnjom narodnom knjižnicom - neke elemente programa (interesne skupine, inovativni programi) primjenjivati i u druga dva koncepta

posebne programe koji se za mlade i s njima provode. Tri su osnovna koncepta: knjižnica za mlade, odjel za mlade i program za mlade. Svima im je zajedničko da se mladi prepoznaju kao posebna korisnička skupina sa specifičnim informacijskim potrebama, čitateljskim interesima i potrebama u provođenju slobodnog vremena. Među najvažnijim razlikovnim čimbenicima ovih koncepata jest pitanje posebnog prostora, jer ono određuje organizaciju rada o kojoj ovise i svi drugi dijelovi knjižnične djelatnosti. Glede prostora, pred knjižnice se postavlja zahtjev da za usluge za mlade mora biti osiguran poseban prostor, da njegov izgled i oprema trebaju odgovarati kulturi mladih i odašiljati im poruku da su dobrodošli, da organizacija opreme u prostoru mora omogućivati i poticati druženje, ali i izdvajanje u zaklonjene dijelove, te da u osmišljavanje prostora i njegovo stalno uređivanje trebaju biti uključeni i mladi korisnici.

U svijetu postoje istraživanja o knjižničnim uslugama za mlade koja se provode na nacionalnoj razini ili u sklopu projekata ili pojedinih knjižnica radi dobivanja kvantitativnih i kvalitativnih podataka o tim uslugama, te istraživanja koja se provode među mladima kako bi se ispitale njihove informacijske potrebe i čitateljski interesi, a sve u cilju poboljšanja knjižničnih usluga za ovu korisničku skupinu. U Hrvatskoj ne postoje javno dostupni podaci o istraživanjima koja bi se bavila ovom problematikom, osim nekih pilot istraživanja na malom uzorku, provedenim u sklopu projekta uvođenja knjižničnih usluga za mlade u narodnu knjižnicu. Razlog za to može biti što su knjižnične usluge za mlade u hrvatskim narodnim knjižnicama još uvijek iznimka, a ne pravilo, unatoč svijesti knjižničara da nema povezanosti između knjižničnih usluga za djecu i usluga za odrasle sve dok narodne knjižnice osiguravaju službe i usluge samo za djecu i odrasle. Stoga se pristupilo ovom istraživanju kako bi se istražili postojeći koncepti knjižničnih usluga za mlade u hrvatskim narodnim knjižnicama. Rezultati istraživanja pokazali su da narodna knjižnica unutar svoje redovne djelatnosti može razvijati različite koncepte usluga i programa za mlade te da pojedine knjižnice u Hrvatskoj to čine, da je izbor koncepta knjižničnih usluga i programa za mlade koji se u pojedinoj knjižnici razvija u suodnosu s ciljem uvođenja posebnih usluga za mlade u narodnu knjižnicu, te da postoji niz različitosti među konceptima, ali i bitne sličnosti. Konceptom koji ima najviše prednosti i najmanje nedostataka pokazao se odjel za mlade jer knjižnične usluge za mlade smješta u cjelovit kontekst narodne knjižnice i tako ispunjava poslanje svake narodne knjižnice. Istraživanje je pokazalo da koncepti *knjižnice za mlade*, *odjela za mlade* i *programa za mlade* mogu prerasti u modele primjenjive u raznim sredinama, budući da imaju određenu sadržajnu i organizacijsku strukturu, te svaki od njih ima neke prednosti i nedostatke koje treba uvažiti pri oblikovanju usluga za mlade u konkretnom kontekstu. Modele knjižničnih usluga za mlade trebalo bi uvoditi u hrvatske narodne knjižnice imajući u vidu potrebe zavičajne sredine, te uvjete i forme u kojima narodne knjižnice djeluju. Knjižnicu za mlade valjalo bi osnivati u onim mjestima u kojima nedostaje društveno i kulturno usmerenih programa za mlade, ponajprije u gradovima, što ne isključuje da središnja narodna knjižnica ima odjel za mlade, a ogran-

ci program za mlade, no trebalo bi težiti cjelovitosti informacijske službe u knjižnici za mlade i s tim u vezi osiguravanju odgovarajuće knjižnične građe i programa usmjerenih na poticanje čitanja. Odjel za mlade valjalo bi osnivati u svim županijskim i gradskim knjižnicama te u većim općinskim narodnim knjižnicama kao dio redovitih knjižničnih i u tom smislu cjelovitih usluga, te odvojeno od odjela za djecu i odjela za odrasle, ali s dobrom komunikacijom među odjelima i njihovom suradnjom. Program za mlade valjalo bi uvoditi u svim ograncima narodnih knjižnica i manjim općinskim knjižnicama kao dio specifične ponude za ovu korisničku populaciju i uz osiguravanje barem minimalnog prostora za izdvajanje tiskane i elektroničke građe namijenjene mladima, te uz dobru programsku povezanost sa središnjom narodnom knjižnicom.

LITERATURA

Alessio, Amy; Nick Buron. Measuring the impact of dedicated teen service in the public library : Frances Henne/YALSA/VOYA Award Research Grant Results. // *Young Adult Library Services* 4, 3(2006), 47-51.

Anić, Vladimir. Veliki rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb : Novi liber, 2004.

Asis, Susan. Types of youth participation programs in public libraries : an annotated bibliography. // *Young Adult Library Services*, 4, 4(2006), 26-30.

Bennett, Judith. Evaluation methods in research. London; New York : Continuum, 2003.

Braun, Linda W. Teens and technology : an overview of YALSA's Midwinter Institute. // *Young Adult Library Services* 4, 3(2006), 4-5.

Chelton, Mary K. Future direction and bibliography. // *Young adults and public libraries : a handbook of materials and services* / ed. by Mary Anne Nichols and C. Allen Nichols. Westport, Connecticut; London : Greenwood Press, 1998. Str. 387-397.

Chelton, Mary K. Perspectives on YA practice : common YA models of service in public libraries : advantages and disadvantages. // *Young Adult Library Services* 4, 4(2005), 4-6.

Chelton, Mary K. Three in five public library users are youth : implications of survey results from the National Center for Education Statistics. // *Public Libraries* 36, 2(1997), 104-108.

Children and young people : library association guidelines for public library services / ed. Blanshard, Catherine. 2nd ed. UK : Library Association Publishing, (1995?).

Cockett, Lynn. Youth participation : involving young adults in library services. // *Young adults and public libraries : a handbook of materials and services* / ed. Mary Anne Nichols and C. Allen Nichols. Westport, Connecticut; London : Greenwood Press, 1998. Str. 165-180.

Diversity matters 3 : the quality leaders project – youth programme. // *Library Management* 24, 6/7(2003), 362-366 [citirano: 2009-08-30]. Dostupno na: <http://www.emeraldinsight.com/0143-5124.htm>

Excellence in library services to young adults : the nation's top programs / ed. Chelton, Mary K. Chicago : American Library Association, 1994.

Glashof, Ilona. Young adults welcome – or are they? : The development and testing of new concepts – a project in Germany. // *Social Role of Public Libraries*, European Seminar. Brussels, 1998.

Gradska knjižnica “Ivan Goran Kovačić”, Karlovac [citirano: 2010-04-06]. Dostupno na: <http://www.gkka.hr/Mladi/index1.htm>

Guidelines for library services for young adults. The Hague : IFLA Headquarters, 1996.

Haralambos, Michael; Martin Holborn. *Sociologija : teme i perspektive*. Zagreb : Golden marketing, 2002.

Heavyside, Sheila; Elizabeth Farris; Christina Dunn; Ray Fry; Judi Carpenter. *Services and resources for children and young adults in public libraries : statistical analysis report*. Washington DC : National Center for Education Statistics (NCES), U.S. Department of Education, Office of Educational Research and Improvement, 1995 [citirano: 2010-03-30]. Dostupno na: <http://nces.ed.gov/pubs95/95357.pdf>

Hoskins, Bryony. *Europska mladeška politika i istraživanja*. // Nacionalna konferencija : Mladi i društvo u tranziciji, Bjelolasica, 2. – 4. lipnja 2005. Zagreb : Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2005. Str. 13-15.

Ilišin, Vlasta; Ankica Marinović Bobinac; Furio Radin. *Djeca i mediji : uloga medija u svakodnevnom životu djece*. Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 2001.

Information behaviour of the researcher of the future : a Ciber briefing paper [citirano: 2010-04-05]. Dostupno na: <http://www.bl.uk/news/pdf/googlegen.pdf>

International Youth Library [citirano: 2010-08-04]. Dostupno na: http://www.ijb.de/files/english/HMe_1/Page01.htm

Konvencija o pravima djeteta. Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 2001.

Koren, Marian. *Youth information in the Netherlands*, 2002 [citirano: 2010-03-25]. Dostupno na: <http://oud.debibliotheken.nl/content.jsp?objectId=2788>

Lammiman, Jean; Michel Syrett. *Cool generacija : nova poslovna filozofija*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2005.

Lee, Catherine A. *Characteristics of generation X and implications for reference services and the job search*. // *The Reference Librarian* 55(1996), 51-59.

Maedien@age Dresden [citirano: 2010-04-03]. Dostupno na: <http://www.medienetage-dresden.de/>

Maleš, Dubravka. *Između djetinjstva i zrelosti*. Đakovo : Temposhop, 1995.

McCabe, Ronald B. *Civic librarianship : renewing the social mission of the public library*. Lanham, Maryland; London : The Scarecrow press, Inc., 2001.

McColvin, Lionel R. *Les services de lecture publique pour enfants*. Paris : UNESCO, 1957.

McGarry, Kevin. *The changing context of information : an introductory analysis*. 2nd ed. London : Library Association Publishing, 1993.

Mladi uoči trećeg milenija / ur. Vlasta Ilišin i Furio Radin. Zagreb : Institut za društvena istraživanja, 2002.

Programs for school-age youth in public libraries : report of a survey conducted for the DeWitt Wallace-Reader's Digest Fund. Chicago ; London : American Library Association, 1999.

Rapp, Melanie. Adolescent development : an emotional roller coaster. // Young adults and public libraries : a handbook of materials and services / ed. by Mary Anne Nichols and C. Allen Nichols. Westport, Connecticut; London : Greenwood Press, 1998. Str. 1-10.

Rubelj, Aleksandra. Knjižnične službe i usluge za mladež u slovenskim narodnim knjižnicama : diplomski rad. Zadar : Sveučilište u Zadru, Odjel za knjižničarstvo, 2009.

Schmitt, Rita. Knjižnice za mladež u Njemačkoj. // Nove usluge za korisnike narodnih knjižnica : njemačka iskustva. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba; Goethe-Institut Zagreb, 2004. Str. 13-30.

Schmitt, Rita. Novi koncepti za knjižnice za mladež. Goethe-Institut Zagreb, 2001 [citirano: 2010-03-25]. Dostupno na: <http://www.goethe.de/mmo/priv/568480-STANDARD.pdf>

Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.

Smjernice za knjižnične usluge za mladež. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.

Spielberger, Julie; Carol Horton; Lisa Michels. New on the shelf : teens in the library: summary of key findings from the evaluation of public libraries as partners in youth development. A Wallace Foundation Initiative : Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago, 2004 [citirano: 2010-03-28]. Dostupno na: <http://www.wallacefoundation.org/SiteCollectionDocuments/WF/Knowledge%20Center/Attachments/PDF/NewontheShelf.pdf>

Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33, 1/4(1990), 210-226.

Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), 163-180.

Stričević, Ivanka. Pravo na slobodni pristup informacijama u knjižnicama za djecu i mladež. // Dijete i društvo : časopis za promicanje prava djeteta 3, 4(2001), 455-466.

Stričević, Ivanka. Slobodan pristup informacijama za djecu i mladež – granice i odgovornosti. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka : zbornik radova / ur. Alemka Belan – Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 141-155.

Stričević, Ivanka; Hela Čičko; Đurđica Delač. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama : razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49, 1/2 (2006), 22-36.

Todd, Ross J. Djeca i Internet – Implikacije za učenje i dizajniranje. // Dijete i društvo : časopis za promicanje prava djeteta 2, 6(2005), 307-320.

Walter, Virginia A.; Elaine Meyers. Teens and libraries : getting it right. Chicago : American Library Association, 2003.

Youth information-seeking behavior : theories, models, and issues / ed. by Chelton, Mary K. and Colleen Cool. Lanham, Maryland; Toronto; Oxford : The Scarecrow Press, Inc., 2004.